

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

**PROGRAMI NEPOVRATNIH SREDSTEV EVROPSKE UNIJE
V FINANČNEM OKVIRU ZA OBDOBJE 2007-2013
IN DRŽAVE ZAHODNEGA BALKANA**

Ljubljana, maj 2008

MLADEN DAKIĆ

IZJAVA

Študent Mladen Dakić izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom dr. Marka Jakliča in dovolim objavo diplomskega dela na spletnih straneh fakultete.

V Ljubljani, dne 12.5.2008

Podpis: _____

KAZALO

1. UVOD	1
2. NEPOVRATNA SREDSTVA EVROPSKE UNIJE	2
2.1. OPREDELITEV NEPOVRATNIH SREDSTEV EVROPSKE UNIJE	2
2.2. OSNOVNA DELITEV	3
2.3. SPLOŠNE ZNAČILNOSTI	5
2.3.1. Postopek dodeljevanja	6
2.3.2. Upravičenci in prednosti	7
2.4. POT DO NEPOVRATNIH SREDSTEV	8
2.4.1. Stroški na sofinanciranem projektu	9
3. FINANČNI OKVIR EU ZA OBDOBJE 2007-2013	10
3.1. VEČLETNI FINANČNI OKVIR IN LETNI PRORAČUN EU	11
3.2. GLAVNI RAZDELKI FINANČNEGA OKVIRA 2007-2013	13
3.3. PRAKTIČNE IZBOLJŠAVE V NOVEM OBDOBJU	14
3.4. PROGRAMI NEPOVRATNIH SREDSTEV EU V OBDOBJU 2007-2013	16
3.4.1. Trajnostna rast	17
3.4.1.1. <i>Konkurenčnost za rast in zaposlovanje</i>	18
3.4.1.2. <i>Kohezija za rast in zaposlovanje</i>	24
3.4.2. Ohranjanje in upravljanje naravnih virov	28
3.4.3. Državljanstvo, svoboda, varnost in pravica	30
3.4.4. EU kot globalni akter	34
3.4.4.1. <i>Predpristopna pomoč</i>	34
3.4.4.2. <i>Zunanja pomoč</i>	35
4. DRŽAVE ZAHODNEGA BALKANA IN NEPOVRATNA SREDSTVA EU	37
4.1. STRATEGIJA ŠIRITVE EU NA ZAHODNEM BALKANU	37
4.2. PRETEKLI PROGRAMI ZA ZAHODNI BALKAN	38
4.3. PROGRAMI PREDPRISTOPNE POMOČI ZA ZAHODNI BALKAN	40
4.3.1. Instrument za predpristopno pomoč (IPA)	40
4.3.2. Twinning	41
4.3.3. Instrument za tehnično pomoč in izmenjavo informacij (TAIEX)	41
4.3.4. PRINCE	42
4.4. OSTALI PROGRAMI EU ZA DRŽAVE ZAHODNEGA BALKANA	42
5. SKLEP	43
LITERATURA	45
VIRI	46
PRILOGA	

1. UVOD

S 1. januarjem 2007 se je začelo obdobje novega evropskega finančnega okvira 2007 - 2013. Evropska unija je določila nove prednostne naloge in sprožila nove programe, preko katerih se sofinancirajo projekti evropskega interesa. Za naslednjih sedem let je predvidenih preko 860 milijard evrov (v cenah iz leta 2004) za izvajanje evropskih politik, ki se uresničujejo preko posameznih programov in instrumentov na številnih področjih, od raziskav in inovacij, vseživljenjskega učenja, varovanja okolja, aktivnega vključevanja mladih v družbo, zdravja, kulture, do humanitarne pomoči (Sklep Evropskega parlamenta in Sveta o spremembi Medinstitucionalnega sporazuma o proračunski disciplini in dobrem finančnem poslovanju v zvezi z večletnim finančnim okvirom, 2008). Glede na prejšnje obdobje, 2000-2006, je zdaj različnim organizacijam in tudi posameznikom na voljo več možnosti za (so)financiranje njihovih idej s sredstvi Evropske unije, ki temeljijo na izboljšanih in preglednejših pravilih. Novost je tudi finančni pristop Evropske unije do nadaljnje širitve, v katero so poleg Turčije vključene vse države Zahodnega Balkana, kamor se uvrščajo Hrvaška, nekdanja jugoslovanska republika Makedonija, Črna Gora, Bosna in Hercegovina, Srbija (s Kosovom) in Albanija. Njihova prizadevanja za pospeševanje političnih, gospodarskih in institucionalnih reform bo Evropska unija v obdobju 2007-2013 podpirala preko enotnega Instrumenta za predpristopno pomoč (IPA).

Z diplomskim delom pregledno in celovito predstavljam programe nepovratnih sredstev Evropske unije v obdobju novega srednjeročnega finančnega okvira 2007-2013. Dodatno analiziram položaj in možnosti, ki jih imajo države Zahodnega Balkana v prenovljenem sistemu evropske predpristopne pomoči in ostalih programih EU. Pokrivanje celotnega področja nepovratnih sredstev in programov je izjemno kompleksna in obsežna naloga, kar pomeni, da je zelo težko dobiti jasno sliko. O tem priča podatek, da celo Urad za makroekonomske analize in razvoj Republike Slovenije od leta 2001 naprej ni sestavil ali izdal publikacije, ki bi se lotila nepovratnih sredstev EU, saj gre za časovno in vsebinsko velik projekt. Zato verjamem, da po tej strani diplomsko delo v tem trenutku pomeni v slovenskem prostoru kot javno dostopen dokument v bazi Ekonomske fakultete v Ljubljani celostno in ažurno branje za širši krog (bodočih) uporabnikov nepovratnih sredstev in študentov ter profesorjev, ki bi radi o tej temi radi izvedeli veliko na enem mestu.

V prvem delu diplomskega dela opredeljujem pojem »nepovratna sredstva Evropske unije« in navajam osnovno delitev na centralizirane in decentralizirane programe. Sledi opis splošnih značilnosti, kjer predstavljam postopek dodeljevanja, upravičence in prednosti koriščenja za upravičence. Prvi del zaključujem s prikazom dejanske poti, ki jo prehodi prijavitelj projekta za nepovratna sredstva, kjer predstavim tudi stroške na sofinanciranem projektu.

Drugi del diplomskega dela začinem s predstavitvijo samega finančnega okvira in njegovega mesta v proračunskih javnih financah Evropske unije. Za boljše razumevanje celotne tematike

orišem značilnosti letnega proračuna EU. Nadaljujem s prikazom glavnih razdelkov finančnega okvira EU v obdobju 2007-2013 in opisom praktičnih izboljšav skupaj s ključnimi standardi nadzora nad porabo nepovratnih sredstev. Sledi najbolj obsežno poglavje diplomskega dela, v katerem sistematično po glavnih razdelkih finančnega okvira predstavljam in analiziram programe in instrumente, ki so na voljo v obdobju 2007-2013.

V tretjem delu prikažem položaj držav Zahodnega Balkana v mehanizmu nepovratnih sredstev EU. Začnem z opisom politično-ekonomskega ozadja širitvene politike EU, ki je osnova za sodelovanje držav Zahodnega Balkana v programih predpristopne pomoči. Navedem, kateri programi so bili na voljo v prejšnjem obdobju in v katere programe predpristopne pomoči ter ostale programe lahko vstopajo upravičenci iz držav Zahodnega Balkana sedaj. V sklepu povzemam glavne ugotovitve diplomskega dela s poudarkom na možnostih, ki jih nepovratna sredstva EU odpirajo slovenskim organizacijam v državah Zahodnega Balkana v obdobju 2007-2013.

2. NEPOVRATNA SREDSTVA EVROPSKE UNIJE

Nepovratna sredstva predstavljajo obsežno in kompleksno orodje, s katerim Evropska unija uresničuje svoje ključne politike. Konkretniji cilji teh politik so preneseni v preko 60 različnih programov, ki se upravljajo centralizirano ali decentralizirano. Za pridobitev nepovratnih sredstev in sofinanciranje posameznih projektov znotraj programov morajo upravičenci prehoditi dolgo pot, na kateri je uspeh vezan na poznavanje samih značilnosti nepovratnih sredstev, postopka podeljevanja, pogojev in prednosti sodelovanja v programih Evropske unije.

2.1. OPREDELITEV NEPOVRATNIH SREDSTEV EVROPSKE UNIJE

Nepovratna sredstva¹ Evropske unije so oblika neposrednih finančnih prispevkov iz evropskega proračuna, ki se namenjajo kot donacije za financiranje (Uredba Sveta št. 1605/2002 o finančni uredbi, ki se uporablja za splošni proračun Evropskih skupnosti, 2002):

- a. ukrepa, ki pomaga uresničevati cilje politik² Evropske unije;
- b. delovanje organa, ki si prizadeva za cilj v splošnem evropskem interesu ali ima cilj, ki je del politike Evropske unije.

Jaklič (2002, str. 101) nepovratna sredstva navaja pod instrumenti industrijske politike držav in uporablja izraz »neposredne subvencije v obliki dotacij (nepovratne subvencije)«.

¹ Ang. »grants«

² Evropska unija opredeljuje trideset različnih evropskih politik, za uresničevanje katerih se podeljujejo nepovratna sredstva EU. Za ogled celotnega seznama glej Prilogo 1.

Subvencioniranje je v Evropski uniji oblika (finančne) pomoči socialne narave, ki pa naj bi bila usklajena tudi s skupnim trgom, pomoč namenjena spodbujanju gospodarskega razvoja območij oziroma regij, kjer je življenjski standard zelo nizek in kjer je zelo visoka brezposelnost; je oblika pomoči za izvedbo pomembnega projekta v skupno evropsko korist in pomoč za odpravo resnih motenj v gospodarstvu države članice (Jaklič, 2002, str. 103). Nepovratna sredstva so vsekakor ena od oblik neposredne finančne pomoči države. Vse državne pomoči (Murn, 2001, str. 16) predstavljajo na eni strani stroške ali izgube prihodka države in na drugi strani koristi za prejemnika. Dotacije oziroma donacije kot eden izmed instrumentov državne pomoči z vidika stroškov države predstavljajo izdatke, za prejemnika pa so to nepovratna sredstva.

Opozoriti velja, da se za nepovratna sredstva ne štejejo izdatki za plače delavcev institucij, posojila in poslovni deleži, javna naročila³ in pomoč, ki se plača kot makrofinančna pomoč, izdatki izvrševanja decentraliziranega upravljanja proračuna ali skupnega upravljanja proračuna z mednarodnimi organizacijami in plačila organom, na katere je Evropska komisija prenesla naloge in drugim organom Skupnosti (Uredba Sveta št. 1605/2002 o finančni uredbi, ki se uporablja za splošni proračun Evropskih skupnosti, 2002).

Izraz nepovratna sredstva se pogosto pojavlja v literaturi nedosledno in ga lahko prepoznamo tudi pod imensko različnimi, a vsebinsko podobnimi izrazi. Najbolj pogosta zamenjava je z izrazom »subvencije«, vendar je pravilnejši izraz »nepovratna sredstva«, kot je določeno v finančnih pravilih za evropski proračun.

2.2. OSNOVNA DELITEV

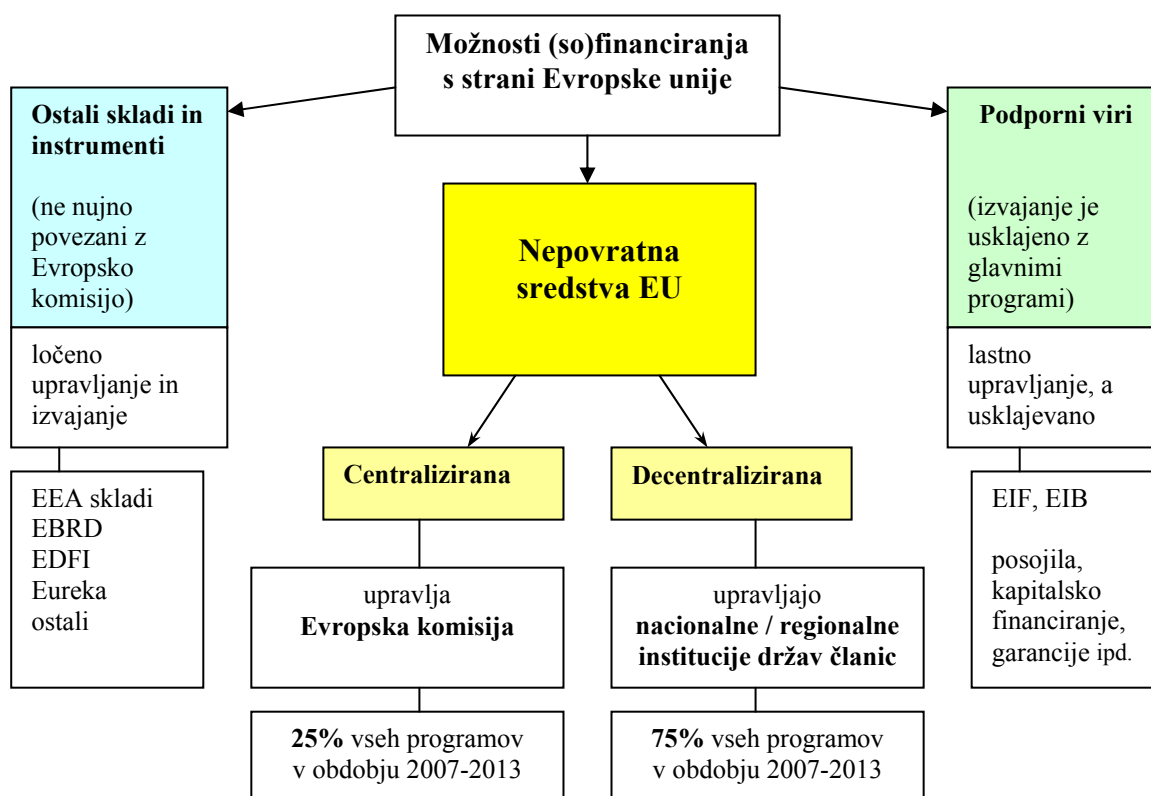
Nepovratna sredstva Evropske unije oziroma programi, preko katerih se dodeljujejo, se v osnovi delijo glede na njihovo upravljanje. Poznamo centralizirane in decentralizirane programe nepovratnih sredstev Evropske unije.

Centralizirani programi nepovratnih sredstev se upravljajo neposredno s strani Evropske komisije. Za te programe se uporablja izraz »komunitarni programi« (EU Funding in brief, 2006, str. 5), njihov cilj je krepitev sodelovanja med državami članicami EU, prav tako pa so odprti za (potencialne) države kandidatke in tretje države s tem, da le-te vplačajo letni prispevek v skupni proračun (posameznega programa). Pogoji za sodelovanje v centraliziranih programih je največkrat prisotnost najmanj dveh ali več partnerjev na projektu iz držav članic. Uradni jezik pri pisanju projektov za sodelovanje na razpisih centraliziranih programov je angleščina, stroški so opredeljeni v evrih. Prijavitelji so skozi celoten postopek, od prijave do

³ Javna naročila (ang. »tenders/public procurement«) se dodeljujejo na podlagi javnih razpisov za nakup storitev, blaga ali del (ang. »call for tenders«), da bi se zagotovilo delovanje institucij EU ali izvedli programi EU. Poleg nepovratnih sredstev predstavljajo drugo glavno vrsto financiranja iz proračuna Evropske unije.

izvedbe odobrenih projektov, v kontaktu z uradniki Evropske komisije. Vendar se v vseh državah, ki lahko sodelujejo v posameznem komunitarnem programu, ustanovijo nacionalne kontaktne točke ali agencije, katerih naloga je zbiranje in posredovanje informacij o programu zainteresiranim domačim prijaviteljem (Community Programmes, 2007).

Slika 1: Poenostavljen prikaz možnosti (so)financiranja s strani EU in delitev nepovratnih sredstev glede na upravljanje

Vir: EU Funding in brief, 2006, str. 5; Lastno delo.

V skupino centraliziranih oziroma komunitarnih programov se uvršča večina programov, ki so navedeni v finančnem okviru za obdobje 2007-2013 v razdelku »Konkurenčnost za rast in zaposlovanje« in razdelku »Državljanstvo, svoboda, varnost in pravica« (glej Sliko 5, na str. 16). Ostali programi spadajo pod decentralizirane⁴ programe. Decentralizirani programi nepovratnih sredstev se upravljajo posredno preko posamezne države članice, na katere Evropska komisija prenese naloge in pooblastila. Decentralizirane programe tako v državi članici vodijo in izvajajo nacionalne in regionalne institucije (tudi lokalne), ki so pristojne tudi za zagotavljanje potrebnih informacij in podpornih storitev. Glavni predstavniki decentraliziranih programov za obdobje 2007-2013 so skladi, v prvi vrsti Evropski sklad za regionalni razvoj, Evropski socialni sklad in Kohezijski sklad. Večinoma so namenjeni večjim

⁴ Izjema je Finančni instrument za okolje LIFE+, ki se upravlja centralizirano.

investicijskim (infrastrukturnim) projektom. Projekti, ki se prijavljajo znotraj decentraliziranega⁵ sistema, se prijavljajo v domače institucije (ministrstva, agencije in podobno) in se pišejo v domačem jeziku. Prav tako se stroške na projektu navaja v nacionalni valuti.

2.3. SPLOŠNE ZNAČILNOSTI

Nepovratna sredstva lahko koristijo v večini primerov privatne in javne organizacije (v izjemnih primerih tudi posamezniki), ki so izbrane na razpisih za zbiranje predlogov⁶ znotraj posameznih programov kot pristojne za uresničitev posameznih projektov. Ne glede na različnost programov in razpisnih pogojev, veljajo za vsa nepovratna sredstva Evropske unije tri osnovna pravila (Grants of the European Union, 2007):

1. Nepovratna sredstva so oblika dopolnilnega financiranja. Evropska unija v povprečju sofinancira od 15% do 75% stroškov na projektu. Samo projekti, ki se izvajajo zunaj meja Evropske unije, imajo možnost, da so financirani v celoti.
2. Nepovratna sredstva ne smejo imeti namena ali učinka ustvarjanja dobička za upravičenca, temveč pokrivajo izključno (upravičene) stroške na projektu.
3. Nepovratna sredstva se ne morejo podeliti retroaktivno (t.j. za nazaj) za aktivnosti, ki so že bile zaključene.

Za pridobitev nepovratnih sredstev se kandidira na razpisih, in sicer s projekti, ki morajo izpolnjevati dve dimenziji:

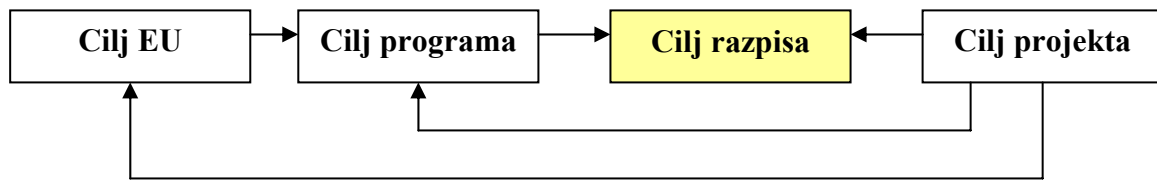
1. V projektu mora biti natančno opisan razvoj lastne ideje in prepričljivo predstavljene potrebni koraki za uresničitev le-te.
2. Opisani projekt mora reševati določen problem Evropske unije.

Cilj projekta mora biti tako usklajen v prvi meri s ciljem posameznega razpisa in nato programa, sovpadati pa mora tudi s konkretnim ciljem Evropske unije. Praktičen primer takega sovpadanja ciljev je na primer povečevanje konkurenčnosti EU v globalnem merilu, ki je splošni cilj EU. Konkretnije se uresničuje skozi cilj programa za povečevanje konkurenčnosti malih in srednje velikih evropskih podjetij, ki ima v cilju razpisa določeno, da morajo prijavljeni projekti povečevati število inovativnih proizvodov v malih in srednje velikih podjetij. Cilj projekta, ki se poteguje za sofinanciranje preko nepovratnih sredstev EU, bi bil v tem primeru izdelava inovativnega proizvoda. S tem bi bil cilj projekta usklajen in bi sovpadal s ciljem razpisa, ciljem programa in ciljem EU hkrati. Obe vključeni strani tako preko nepovratnih sredstev ustvarita novo vrednost evropskega interesa.

⁵ Zgodovinsko gledano se je decentralizacija javnih storitev pojavljala tam, kjer sta sočasno obstajala federalni in lokalni sistem vladanja (Levy, 2003, str. 84).

⁶ Ang. »call for proposals«

Slika 2: Sovpadanje posameznih ciljev pri dodeljevanju nepovratnih sredstev EU

Vir: Interna gradiva podjetja RR & CO. d. o. o., 2007.

2.3.1. Postopek dodeljevanja

Pri dodeljevanju nepovratnih sredstev veljata načeli preglednosti in enakega obravnavanja (Uredba Sveta št. 1605/2002 o finančni uredbi, ki se uporablja za splošni proračun Evropskih skupnosti, 2002). Pogoj za dodelitev je letni program, ki se objavi na začetku⁷ leta, t.j. do 30. marca. Ta delovni program se izvaja z objavljanjem razpisov. Natančneje opredeljuje področja aktivnosti, cilje, časovni raspored, razpoložljivo višino finančnih sredstev, pogoje za sodelovanje in podobne stvari. Za en ukrep (razpis) se lahko za posameznega upravičenca dodeli nepovratna sredstva iz proračuna samo enkrat. Izbira se opravi med pisnimi vlogami, ki jih predložijo pravne osebe. Izjemoma in odvisno od narave ukrepa in ciljev vlagatelja, lahko temeljni akt določa, da nepovratna sredstva prejmejo tudi fizične osebe.

Obstajata dve vrsti meril, to je merila za ocenitev sposobnosti in merila za ocenitev vsebine vloge. Merila za ocenitev sposobnosti so takšna, da omogočajo oceno sposobnosti vlagatelja za končanje predlaganega ukrepa ali delovnega programa. Merila za ocenitev vsebine vloge, ki se objavijo vnaprej v razpisu, so takšna, da omogočajo oceno kakovosti predloženih predlogov glede na cilje in prednostne naloge. Predloge oceni komisija za ocenjevanje, ustanovljena v ta namen, na podlagi vnaprej določenih meril za ocenitev sposobnosti in za ocenitev vsebine vloge, in določi, kateri predlogi (projekti) se lahko financirajo. Odgovorni odredbodajalec nato na podlagi ocene pripravi seznam upravičencev in odobrenih zneskov ter pisno obvesti vlagatelje o odločitvi glede njihove vloge. Če zaprosena nepovratna sredstva niso odobrena, institucija navede razloge za zavrnitev, zlasti glede na merila za ocenitev sposobnosti in za ocenitev vsebine vloge, ki so bila predhodno objavljena.

Nekatera nepovratna sredstva so podeljena koristnikom neposredno brez predhodno objavljenega razpisa. Razlog za tovrstno ravnanje Evropske unije je v posebnih primerih, ko so koristniki edini kandidati za izvedbo posameznega projekta (v primeru monopolov) ali zaradi časovne nujnosti izvedbe projekta (posebej pri humanitarnih pomočeh). Ker so nepovratna sredstva oblika javnega denarja, Evropska komisija v zvezi z njimi uveljavlja princip preglednega delovanja. Tako vsako leto do 30. junija na svojih spletnih straneh objavi seznam vseh podeljenih nepovratnih sredstev za preteklo leto, z izjemo tistih, ki so bila

⁷ Izjema so pomoči za krizno upravljanje in humanitarne pomoči.

podeljena v obliki štipendij posameznikom. Ključne standarde preglednosti in nadzora nad porabo nepovratnih sredstev EU navajam v poglavju »Praktične izboljšave v novem obdobju« na strani 14.

2.3.2. Upravičenci in prednosti

Upravičenci za nepovratna sredstva Evropske unije so vsakokrat določeni v razpisnih pogojih posameznega razpisa. Evropska unija tako odpira možnost za pridobitev nepovratnih sredstev številnim državam, ki so lahko polnopravne članice Evropske unije, države (potencialne) kandidatke za vstop v Evropsko unijo (trenutno države Zahodnega Balkana in Turčija) in tretje države⁸ (v prvi vrsti države EFTA⁹, ki so članice evropskega gospodarskega prostora). Projekti, ki se financirajo z nepovratnimi sredstvi, imajo svoje ciljne skupine. Na razpise se lahko prijavijo (odvisno seveda od pogojev posameznega razpisa) tako fizične kot pravne osebe, t.j. mala in srednja podjetja, nevladne organizacije, mladi, raziskovalne institucije, kmetje, javni organi in mnogi drugi.

Upravičenci gledajo na nepovratna sredstva velikokrat preozko, saj imajo pred očmi le dejstvo, da lahko dobijo nepovratna finančna sredstva za izpeljavo svojih projektov, kar je samo ena od številnih prednosti sofinanciranih projektov. Na tem mestu naštevam bistvene koristi in prednosti, ki jih prinašajo nepovratna sredstva upravičencem, ki jih uspešno pridobijo in učinkovito koristijo (Interna gradiva podjetja RR & CO. d. o. o., 2007):

1. Finančna pomoč, ki pomaga pri pokrivanju (določenega deleža) stroškov na projektu in s tem pridobljena možnost prijavitelja za uresničitev njegove ideje.
2. Verodostojna referenca kot potrditev kvalitete projektne ideje na nadnacionalnem (evropskem) in/ali nacionalnem nivoju.
3. Pozicioniranje, izziv in priložnost za delovanje na evropski ravni (uveljavitev v mednarodnem prostoru).
4. Širjenje mreže poslovnih kontaktov in tesno sodelovanje s partnerji iz različnih držav.
5. Nove priložnosti za nadaljnje sodelovanje z organizacijami v Evropski uniji izven samega projekta (odskočna deska za širši obseg profitnega in neprofitnega sodelovanja v bodoče).
6. Rezultati izvedenega projekta (lahko) postanejo konkurenčna prednost, saj so last koristnika nepovratnih sredstev. Če je ta skozi realizacijo sofinanciranega projekta razvil proizvod, storitev ali proces, ki predstavlja za njega dejavnik zmagovanja na trgu, ga lahko tudi samostojno komercializira.

Poudariti je potrebno, da nepovratnih sredstev ni mogoče dodeliti vlagateljem, ki so v času izvajanja postopka za dodelitev nepovratnih sredstev v sledeči situaciji: (a) če je proti njim

⁸ Po definiciji je »tretja država« katera koli država ali ozemlje, ki ni članica Evropske unije.

⁹ Države EFTA so Islandija, Norveška, Švica in Lihtenštajn.

uvaden stečajni ali likvidacijski postopek ali postopek prisilne poravnave, (b) če je bil pravnomočno obsojen za kaznivo dejanje v zvezi z njegovim poslovanjem, (c) če mu lahko podeljevalec na kakršnikoli upravičeni podlagi dokaže hujšo kršitev poklicnih pravil, (d) če ni poravnal obveznosti v zvezi s plačilom prispevkov za socialno varnost ali davkov v skladu z zakonitimi predpisi države, v kateri ima sedež, (e) če je bil pravnomočno obsojen zaradi goljufije, korupcije, sodelovanja v kriminalni združbi ali druge nezakonite dejavnosti, ki škodijo finančnim interesom Skupnosti, (f) če se je v drugem postopku za odobritev nepovratnih sredstev, ki se financira iz proračuna skupnosti, ugotovilo resno kršitev pogodbe zaradi neizpolnjevanja pogodbenih obveznosti, (g) če so dali zavajajoče informacije glede na zahteve razpisnih pogojev ali teh informacij sploh niso dali (Uredba Sveta št. 1605/2002 o finančni uredbi, ki se uporablja za splošni proračun Evropskih skupnosti, 2002).

2.4. POT DO NEPOVRATNIH SREDSTEV

Dejanska pot do nepovratnih sredstev je sestavljena iz niza zaporednih korakov. Ključna je jasna in izvedljiva ideja potencialnega prijavitelja, ki uresničuje enega ali več ciljev področij evropskih politik. Za izbrano področje prijave projekta mora obstajati ustrezen program, znotraj katerega je potrebno počakati na datum objave ustreznega razpisa. Pri razpisu je pomembno, da se pozorno pregleda razpisne zahteve, čemur sledi zbiranje potrebne dokumentacije in priprava projektne prijave. Za potencialne prijavitelje je velik izziv iskanje ustreznih in zanesljivih partnerjev, kar je praksa zlasti pri komunitarnih programih, kjer se zahteva sodelovanje partnerjev iz več različnih držav. V primeru sodelovanja večih partnerjev na projektu se oblikuje t.i. konzorcij, ki izbere glavnega koordinatorja projekta, ki bo odgovoren za komunikacijo in usklajevanja s podeljevalcem nepovratnih sredstev. Z vključevanjem večjega števila partnerjev se povečajo možnosti za končni uspeh.

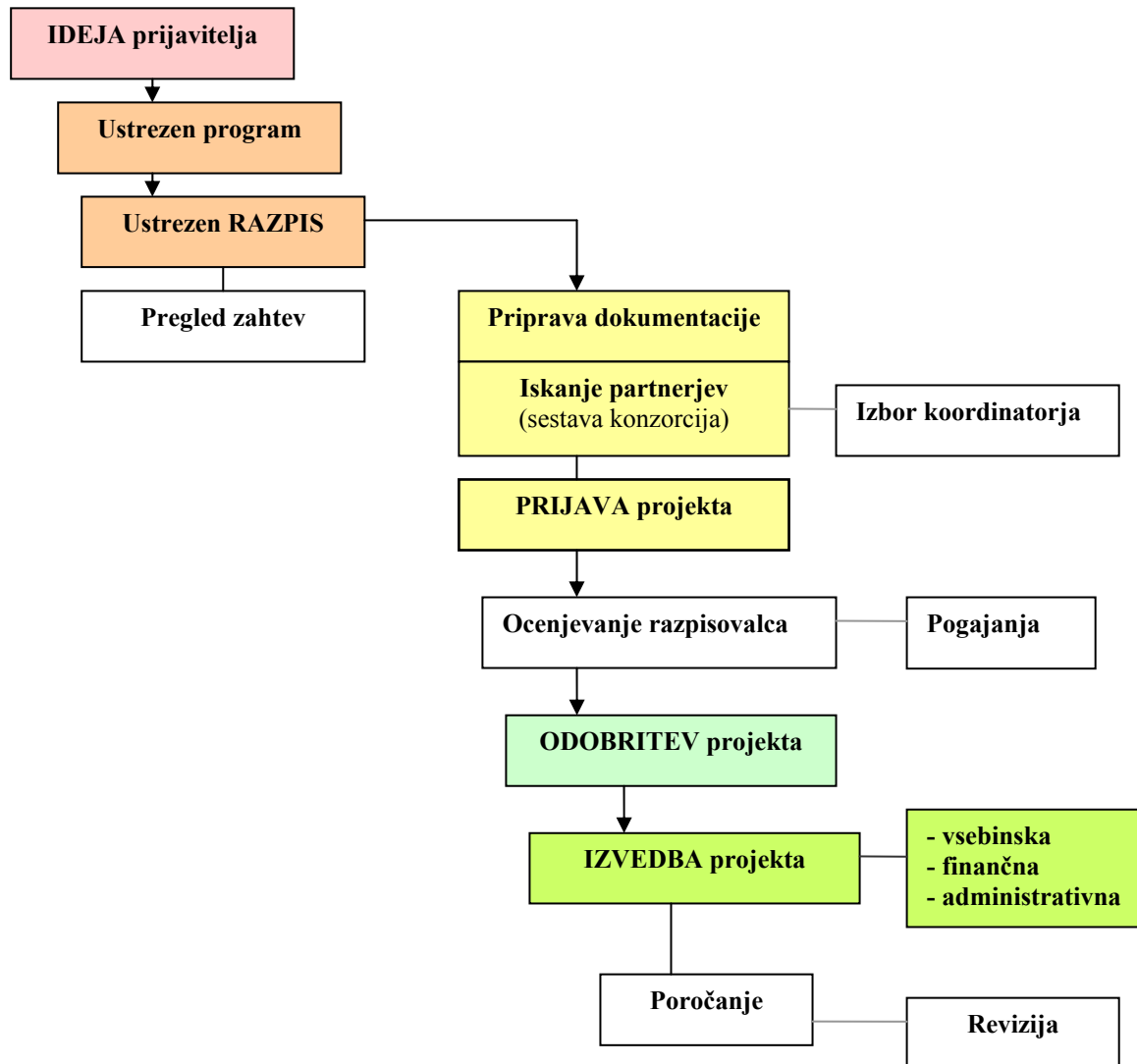
Po končani pripravi in oddaji projekta sledi ocenjevanje s strani razpisovalca. V tem koraku so včasih prisotna tudi pogajanja, največkrat gre za dodatno argumentacijo upravičenosti določenih stroškov, ki jih je prijavitelj navedel v projektni prijavi. V primeru, da je projekt odobren¹⁰ in pridobi pravico do uporabe nepovratnih sredstev, sledi faza izvedbe projekta, kjer je poleg vsebinske izvedbe potrebna velika mera doslednega administrativno-finančnega izvajanja projekta. Ta služi kot dokazovanje transparentnosti porabe nepovratnih finančnih sredstev. Koristnik je med izvajanja projekta dolžan pripravljati različna poročila in jih v določenem roku oddati nadzornemu organu, ki skrbi za pravilno porabo sredstev.

Prijavitelj projekta se lahko sreča z revizijo sofinanciranega projekta tudi do pet let po zaključku projekta. Največkrat se preverja upravičenost in smotrnost stroškov, nastalih na

¹⁰ V Šestem okvirnem programu za raziskave in razvoj (FP6) je na primer povprečna stopnja uspešnosti (»success rate«) projektov znašala 18%, kar pomeni, da je bil odobren skoraj vsak peti projekt, ki je bil prijavljen na razpis za pridobitev nepovratnih sredstev (The secret to Germany's FP6 success, 2007).

projektu. Vsak sporazum o nepovratnih sredstvih izrecno določa, da imata Evropska komisija in Računovodsko sodišče pooblastila za nadzor dokumentacije in prostorov pri vseh izvajalcih in podizvajalcih, ki so prejeli sredstva Evropske unije (Interna gradiva podjetja RR & CO. d. o. o., 2007).

Slika 3: Prikaz poti prijavitelja projekta za nepovratna sredstva EU

Vir: Interna gradiva podjetja RR & CO. d. o. o., 2007; Lastno delo.

2.4.1. Stroški na sofinanciranem projektu

Pri nepovratnih sredstvih gre za porabo javnega denarja, zato so stroški na sofinanciranem projektu in njihovo ustrezno prikazovanje in vodenje ključnega pomena za popoln izkoristek nepovratne finančne pomoči. Kot strošek je opredeljen vsak odhodek, ki je neposredno povezan z uresničevanjem projekta. Evropska komisija si pridržuje pravico, da revidira

posamezen projekt pri koristniku do pet let po zaključku projekta. Pri tem so glavna tarča preverbe pravilnosti prav stroški na projektu. Bistvenega pomena je delitev na upravičene in neupravičene stroške projekta. Ti pogoji so opredeljeni v vsakem razpisu posebej in se razlikujejo med razpisi.

Med upravičene stroške se navadno uvrščajo stroški, ki so s projektom neposredno povezani, so resnični in jih lahko dokažemo z ustreznimi dokumenti. Biti morajo v skladu z računovodskimi standardi države in z ustaljeno prakso pogodbenika (primer: če je prej upravičenec na poslovnih potovanjih običajno prenočeval v hotelih kategorije tri zvezdice, pri koriščenju dobljenih nepovratnih sredstev na projektu ne sme odstopati od svoje ustaljene prakse in bivati v hotelih pet zvezdic, saj to ni opravičljivo z vidika njegovega ustaljenega načina delovanja). Upravičen strošek mora biti zaveden v računovodskih izkazih, sorazmeren s tržnimi pogoji in nastati v času upravičenega obdobja.

Pod neupravičenimi stroški, ki se ne morejo in tudi ne smejo pokrivati iz nepovratnih sredstev, se najpogosteje v razpisih navajajo stroški kapitala, stroški, zaračunani za vire, ki jih je upravičenec dobil zastonj, obresti, izgube pri tečajnih razlikah, indirektni davki in prispevki (predvsem davek na dodano vrednost). Dodatno se kot neupravičeni razumejo stroški najema opreme, če so višji od stroškov nakupa opreme, stroški predstavitev (razen tistih, ki so izrecno pomembni za izvajanje projekta), obstoječi dolgovi in rezervacije za prihodnje obveznosti, izgube ali dvomljivi dolgovi. V skupino neupravičenih stroškov se uvrščajo še posebej nepotrebni, nepremišljeni in previsoko izkazani stroški.

Stroški na projektu morajo biti skrbno načrtovani. Pomembno je dobro razumevanje (ne)upravičenosti stroškov, še preden se gre v izvajanje projekta. Če se zgodi, da na koncu stroški presežejo načrtovane okvire, jih pokriva upravičenec sam, zato je dobro, da so vse postavke dobro predvidene in upoštevajo tudi pričakovane spremembe cen na trgu. Če obratno prijavitelju ob zaključku projekta ostane neporabljen denar, ga mora vrniti podeljevalcu. Za celovito realizacijo projekta pomemben element administrativno-finančno vodenje projekta.

3. FINANČNI OKVIR EU ZA OBDOBJE 2007-2013

Finančni okvir za obdobje 2007-2013 pomeni dogovor o ključnih prednostnih nalogah in okvirih proračunskih odhodkov EU za obdobje od 1. januarja 2007 do 31. decembra 2013. Dogovor tripartita med Evropsko komisijo, Evropskim svetom in Evropskim parlamentom o novem finančnem okviru za obdobje 2007-2013 znaša 864,261 milijard evrov v cenah iz leta 2004 (Sklep Evropskega parlamenta in Sveta o spremembi Medinstitucionalnega sporazuma o proračunski disciplini in dobrem finančnem poslovanju v zvezi z večletnim finančnim okvirom, 2008).

Poleg tega finančni okvir določa tudi vrsto novih in prenovljenih programov in instrumentov, ki bodo omogočili, da se nepovratna sredstva uspešneje in učinkoviteje prilagajajo aktualnim gospodarskim in političnim potrebam Evropske unije.

3.1. VEČLETNI FINANČNI OKVIR IN LETNI PRORAČUN EU

Proračunske javne finance Evropske unije se oblikujejo in izvajajo s pomočjo dveh temeljnih instrumentov, t.j. večletnega finančnega okvira in letnega proračuna.

Večletni finančni okvir¹¹ (v nadaljevanju »finančni okvir«) predstavlja instrument strateškega finančnega načrtovanja. Z njegovo pomočjo države članice EU dosežejo dogovor o proračunskih prioritetah celotne Evropske unije za srednjeročno obdobje, kar lajša vodenje različnih programov ter omogoča bolj nemoten in pospešen postopek oblikovanja letnega proračuna EU (Mrak et al., 2007, str. viii). Evropska komisija, Evropski parlament in Svet ministrov sklenejo zavezujoč sporazum za zagotovitev proračunske discipline in dolgoročnega načrtovanja ter za krepitev sodelovanja v zvezi z letnimi proračuni. Ta medinstitucionalni dogovor vključuje finančni okvir, ki določa t.i. letne zgornje meje po posameznih razdelkih (glej Tab. 1, na str. 12). Letni proračuni morajo te zgornje meje upoštevati. Nov finančni okvir 2007-2013 obsega obdobje sedmih let, t.j. od 1. januarja 2007 do 31. decembra 2013. Tudi prejšnji finančni okvir 2000-2006 je pokrival sedemletno obdobje.

Letni proračun EU služi kot izvedbeni instrument finančnega okvira in predstavlja drugi steber Evropske unije na področju proračunskih javnih financ. Sprejema se prav tako s sodelovanjem Evropske komisije, Parlamenta in Sveta. Končno odgovornost za samo izvrševanje proračuna ima Evropska komisija. Na odhodkovni strani proračuna EU prevladujejo izdatki za vsega dve politiki, t.j. za skupno kmetijsko politiko (razdelek Ohranjanje in upravljanje naravnih virov) ter za regionalno politiko (razdelek Kohezija za rast in zaposlenost). V zadnjih dveh desetletjih se za ti dve politiki namenja okoli 80 odstotkov vseh sredstev proračuna EU, kar velja tudi za novo obdobje, preostali del pa se namenja zunanjim dejavnostim EU in notranjim politikam, usmerjenim v večanje konkurenčnosti in zagotavljanje doseganja drugih ciljev. Države članice Evropske unije razumejo proračun predvsem kot ključni finančni prerazdelitveni mehanizem v EU.

Evropska unija ima za financiranje svojih odhodkov »lastna sredstva«. S pravnega vidika so ta sredstva last Skupnosti. Države članice jih pobirajo v imenu EU in jih prenašajo v letni proračun EU. Lastna sredstva (viri), s katerimi se napaja proračun EU, so treh vrst: (a) tradicionalna lastna sredstva (carine in kmetijske dajatve), ki prispevajo približno 15%

¹¹ Razširjen je tudi izraz »finančna perspektiva«, vendar je uradno pravilen izraz »finančni okvir«, kot je uporabljen v veljavnem Medinstitucionalnem sporazumu o proračunski disciplini (2006/C 139/01).

skupnih prihodkov; (b) sredstva na temelju davka na dodano vrednost (na osnovi statistično usklajene osnove davka na dodano vrednost držav članic), ki obsegajo približno 15% skupnih prihodkov; (c) sredstva na osnovi bruto nacionalnega dohodka (v sorazmerju z bruto nacionalnim dohodkom vsake države članice), ki predstavljajo približno 69% skupnih prihodkov. V proračun se stekajo tudi drugi prihodki (znašajo približno 1% proračuna), kot so davki na plače, ki jih plačujejo uslužbenci EU, prispevki držav nečlanic EU v nekatere programe, in globe podjetjem, ki kršijo konkurenčno ali drugo zakonodajo (Proračun Evropske unije na kratko, 2007).

Tabela 1: Finančni okvir Evropske unije za obdobje 2007-2013 (spremenjen) po glavnih razdelkih v milijon evrih in v cenah iz leta 2004

odobritve za prevzem obveznosti	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2007-2013
1. TRAJNOSTNA RAST	51 267	52 913	54 071	54 860	55 379	56 845	58 256	383 591
1a. Konkurenčnost za rast in zaposlovanje	8 404	9 595	10 209	11 000	11 306	12 122	12 914	75 550
1b. Kohezija za rast in zaposlovanje	42 863	43 318	43 862	43 860	44 073	44 723	45 342	308 041
2. OHRANJANJE IN UPRAVLJANJE NARAVNIH VIROV	53 478	54 322	53 666	53 035	52 400	51 775	51 161	369 837
3. DRŽAVLJANSTVO, SVOBODA, VARNOST IN PRAVICA	1 199	1 258	1 380	1 503	1 645	1 797	1 988	10 770
4. EU KOT GLOBALNI AKTER	6 199	6 469	6 739	7 009	7 339	7 679	8 029	49 463
Uprava	6 633	6 818	6 973	7 111	7 255	7 400	7 610	49 800
Nadomestila RO in BG	419	191	190					800
SKUPAJ	119 195	121 971	123 019	123 518	124 018	125 496	127 044	864 261
kot % BNP	1,10	1,08	1,07	1,04	1,03	1,02	1,01	1,048
Odobritve plačil skupaj	115 142	119 805	112 182	118 549	116 178	119 659	119 161	820 676
kot % BNP	1,06	1,06	0,97	1,00	0,97	0,97	0,95	1,00
Razpoložljiva razlika	0,18 %	0,18 %	0,27 %	0,24 %	0,27 %	0,27 %	0,29 %	0,24 %
Zgornja meja lastnih sredstev kot % BNP	1,24	1,24	1,24	1,24	1,24	1,24	1,24	1,24

Vir: Sklep Evropskega parlamenta in Sveta o spremembi Medinstitucionalnega sporazuma o proračunski disciplini in dobrem finančnem poslovanju v zvezi z večletnim finančnim okvirom, 2008.

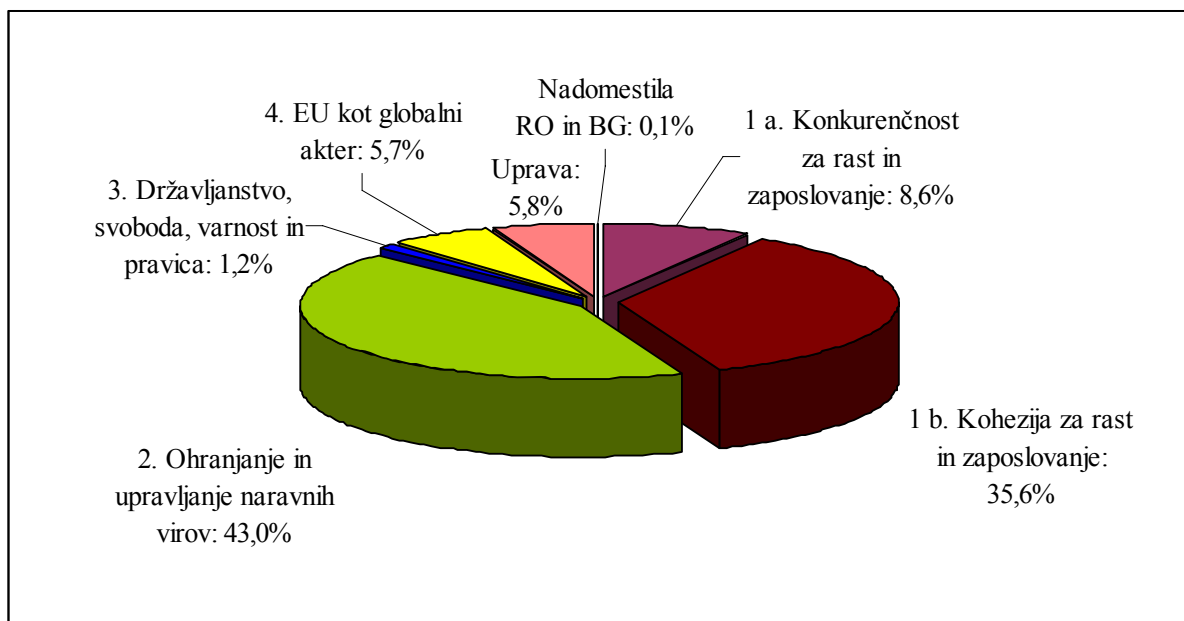
Proračun EU ne sme biti nikoli v primanjkljaju, kar pomeni, da morajo proračunski prihodki pokriti celotne odhodke. Proračunski prihodki in odhodki so omejeni z večletnim finančnim okvirom EU, ki tako nadzira razvoj letnega proračuna EU po kategorijah odhodkov (razdelkov) v navedenem časovnem okviru.

3.2. GLAVNI RAZDELKI FINANČNEGA OKVIRA 2007-2013

Celotni obseg finančnih sredstev Evropske unije za obdobje 2007-2013 je razdeljen v štiri glavne razdelke in dva dopolnilna razdelka (Medinstitucionalni sporazum, 2006):

- glavni razdelek 1: Trajnostna rast
 - 1a. Konkurenčnost za rast in zaposlovanje
 - 1b. Kohezija za rast in zaposlovanje
- glavni razdelek 2: Ohranjanje in upravljanje naravnih virov
- glavni razdelek 3: Državljanstvo, svoboda, varnost in pravica
- glavni razdelek 4: EU kot globalni akter
- dopolnilni razdelek: Uprava
- dopolnilni razdelek: Nadomestila Romuniji in Bolgariji

Slika 4: Razdelitev novega finančnega okvirja EU po razdelkih v obdobju 2007-2013

Vir: EU Funding in figures, 2007.

Nov finančni okvir 2007-2013 za vsako posamezno leto za vsako posamezno kategorijo ureja najvišji nivo porabe finančnih sredstev. Prve štirje razdelki ustrezajo prioritarnim področjem, katerim bo Evropska unija posvečala največ pozornosti v obdobju od leta 2007 do vključno

2013, zadnje dve proračunski postavki pa pokrivata financiranje uprave in nadomestila Romuniji in Bolgariji, ki prenehajo z 31.12.2009.

Pogajanja o novem finančnem okvirju so se začela februarja 2004, ko je Evropska komisija posredovala njen predlog okvira. Čeprav je bilo sprva predvideno, da naj bi države članice dosegle politično soglasje o strukturi in višini izdatkov še v času luksemburškega predsedovanja, torej do junija 2005, so se pogajanja zaradi precejšnjih razhajanj med državami članicami zavlekla. Evropski svet je politični dogovor sprejel šele decembra 2005, čemur je sledil t.i. dialog med Evropsko komisijo, Evropskim parlamentom in Evropskim svetom, ki je soglasje dosegel na zasedanju 4. aprila 2006.

3.3. PRAKTIČNE IZBOLJŠAVE V NOVEM OBDOBJU

Nepovratna sredstva so v novem finančnem obdobju 2007-2013 po zaslugi reforme pravil finančnega poslovanja EU lažje dostopna, njihova poraba pa (bo) preglednejša in bolj utemeljena kot v preteklosti. V nadaljevanju naštevam glavne praktične izboljšave, tako za upravičence kot za podeljevalce nepovratnih sredstev (Nova sredstva, boljši predpisi, 2007, str. 17):

- Nepovratna sredstva za raziskave in razvoj so prvič doslej na voljo tudi raziskovalcem posameznikom.
- Pravila zahtevajo, da so organizacije upravičenke obvezane deloma financirati (sofinancirati) svoje projekte. Zdaj bodo lahko, kadar bodo do tega upravičene, to nadomestile s sofinanciranjem v naravi (na primer z delom, ki ga opravi član njihovega osebja).
- Za organizacije upravičenke, ki zaprosijo za sredstva EU, se pragi nepovratnih sredstev, za katere je potrebna zunanja revizija, zvišajo za posamezne projekte s 300.000 evrov na 500.000 evrov ter za financiranje operativnih stroškov organizacij s 75.000 evrov na 100.000 evrov.
- Da bi bili prosilci čim prej obveščeni o možnostih za uspeh svojih prijav, se lahko postopek oddaje predlogov in postopek ocenjevanja razdelita v dve ločeni fazi, kar omogoča, da se tisti predlogi, za katere se ne more pričakovati, da bi bili izbrani, izločijo že v zgodnji fazi.
- Da bi bile organizacije upravičenke, kot je to v primeru nevladnih organizacij, deležne večjih plačil na začetku svojih projektov (t.i. predfinanciranje), so morale zagotoviti finančna jamstva, ki so bila in so še vedno pogosto pomembna finančna ovira. Po

novih pravilih se lahko po oceni tveganja ta zahteva za predfinanciranje nepovratnih sredstev v vrednosti pod 60.000 evrov opusti.

- Pravila, ki urejajo nakupe za upravičence za izvršbo nepovratnih sredstev, se poenostavijo. Za nakupe pod 60.000 evrov bodo pravila, ki jih bo moral upravičenec upoštevati, omejena na dve bistveni načeli: načelo dobrega finančnega poslovanja in odsotnost vsakršnega navzkrižja interesov.
- Pri novo opredeljenih nepovratnih sredstvih majhnih vrednosti (25.000 evrov ali manj) se uporabljajo manj stroge zahteve glede dokumentacije.
- Upravljalci (podeljevalci) nepovratnih sredstev znotraj institucij Evropske unije bodo prožnejši pri vodenju dejavnosti, saj so jim zdaj zagotovljeni učinkovitejši mehanizmi upravljanja, kot je na primer povečana možnost za plačevanje subvencij v obliki pavšalnih zneskov ali pavšalnega financiranja. Dodatno se izločajo nekatere nepotrebne formalne obveznosti, kot je izterjava obresti predfinanciranja, kadar gre za zelo nizke zneske.

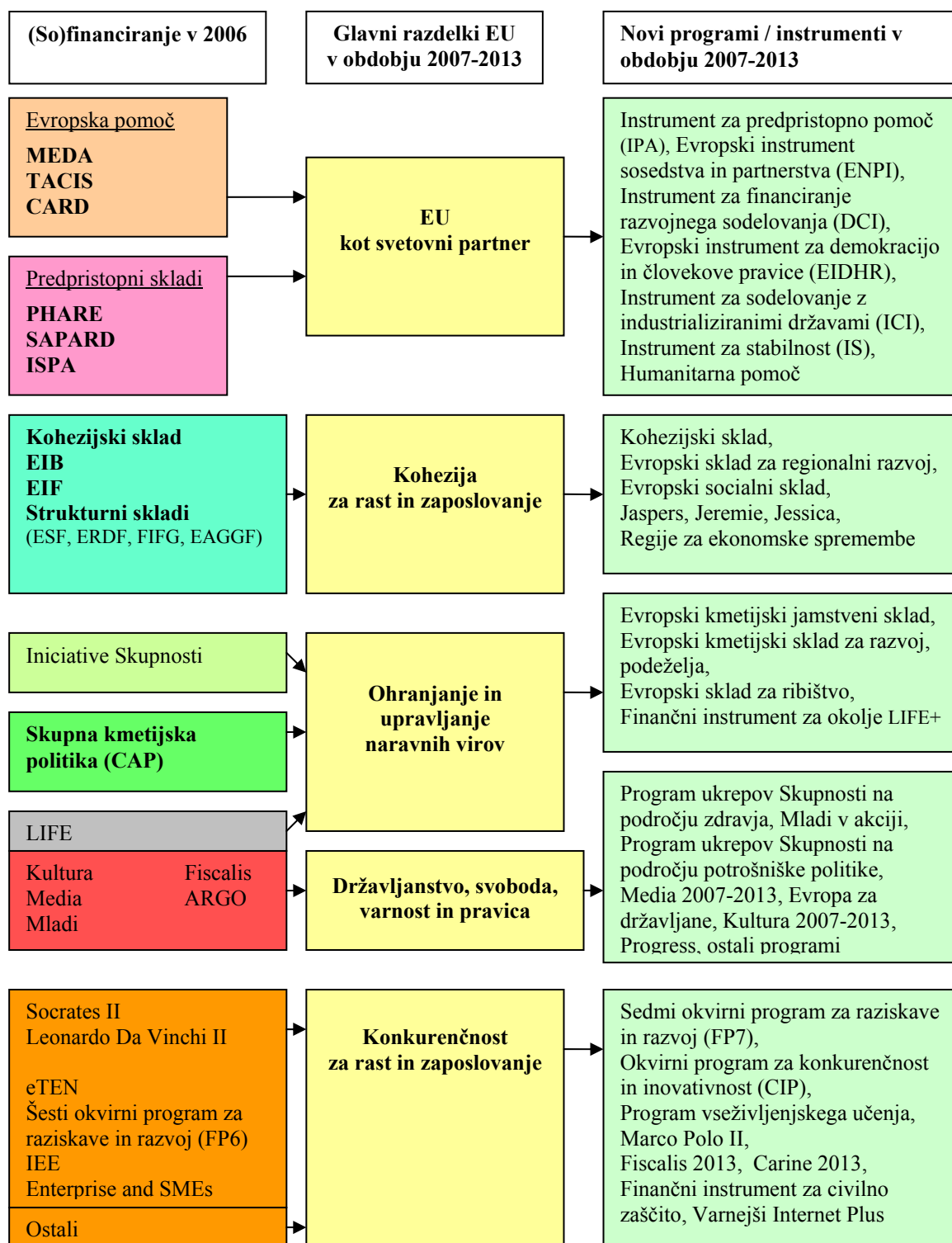
Nova finančna pravila določajo dodatne ukrepe za zagotavljanje največje možne preglednosti in strožjega nadzora nad porazdelitvijo in porabo sredstev. Ključni standardi preglednosti in zahtev nadzora so:

- Objava imen upravičencev do sredstev iz kmetijskih in strukturnih skladov je obvezna (prej so se nacionalni in regionalni organi, ki upravljajo te sklade, o objavi oziroma neobjavi odločali sami).
- Večina sredstev se upravlja na nacionalni ravni (decentralizirano), kar pomeni, da morajo nacionalne vlade prevzeti svoj del odgovornosti pri porabi tega denarja. Nova pravila izboljšujejo poročanje držav članic, saj mora zdaj vsaka država izdelati letni povzetek revizij za sredstva, ki jih imajo na razpolago. Države članice so zavezane tudi k oblikovanju učinkovitih sistemov notranjih kontrol in opravljanja potrebnih pregledov glede upravljanja nepovratnih sredstev.
- Evropska komisija bo imela po novih pravilih boljše orodje za preprečevanje goljufij in korupcije v obliki osrednje baze podatkov o organizacijah, ki so izključene iz financiranja s strani EU. Ta baza podatkov, ki bo na voljo za nepovratna sredstva in javna naročila v letu 2009, bo vsebovala vse potrebne informacije o osebah in subjektih, obsojenih zaradi goljufij, korupcije, sodelovanja v kriminalnih organizacijah ali katerih koli drugih nezakonitih dejavnostih, ki škodijo finančnim interesom EU, in sicer v državah članicah, tretjih državah in mednarodnih organizacijah, ki jih zadeva izvajanje programov EU.

3.4. PROGRAMI NEPOVRATNIH SREDSTEV EU V OBDOBJU 2007-2013

V finančnem obdobju 2007-2013 je Evropska unija glede na pretekli finančni okvir 2000-2006 spremenila strukturo, instrumente in programe.

Slika 5: Programi nepovratnih sredstev EU v letu 2006 in v obdobju 2007-2013

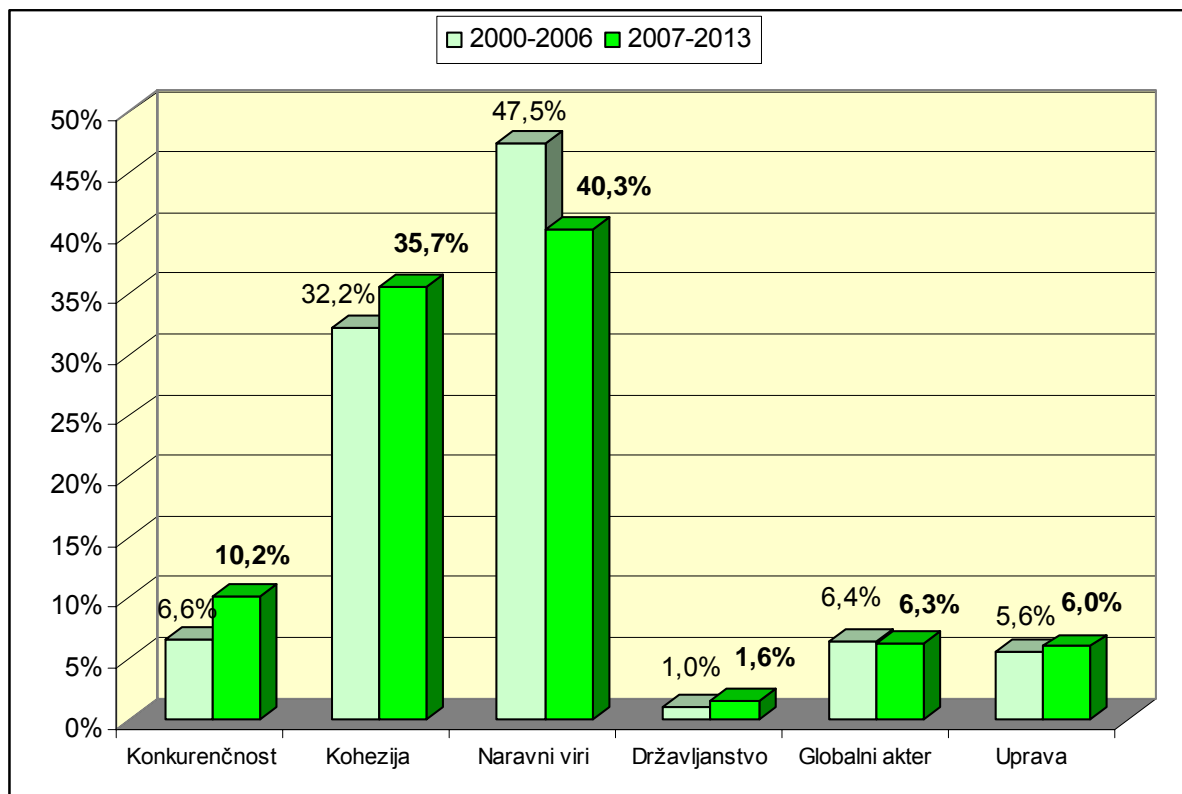
Vir: EU Funding in brief – special edition EU 2007-2013, 2006, str. 22; Lastno delo.

Nekateri prejšnji programi bodo še vedno potekali, največja novost pa predstavlja nadgrajeni Sedmi okvirni program za raziskave in razvoj in pregleden ter poenoten Instrument za predpristopno pomoč. Potrebno pa je poudariti (Funck, Pizzati, 2003, str. 16), da ne glede na vrsto programov in nepovratnih pomoči le-te ne nadomeščajo naporov posameznih držav, temveč jih v njihovih prizadevanjih (samo) dodatno podpirajo.

3.4.1. Trajnostna rast

Evropski svet je v Lizboni dne 23. in 24. marca 2000 priznal osrednjo vlogo raziskavam in s tem določil nov strateški cilj Evropske unije za naslednje desetletje: postati najbolj konkurenčno in dinamično na znanju temelječe gospodarstvo na svetu, sposobno trajnostne gospodarske rasti s številčnejšimi in boljšimi delovnimi mesti ter z večjo socialno kohezijo. V obdobju 2007-2013 se največji del finančnega okvira namenja prav spodbujanju področij, ki lahko dodajo prepotreben zagon k uresničevanju Lizbonske strategije. Tako so se v novem obdobju 2007-2013 glede na prejšnje obdobje 2000-2006 povečala sredstva znotraj razdelkov Konkurenčnost za rast in zaposlovanje in Kohezija za rast in zaposlovanje, ki predstavljata »dve plati iste medalje«, t.j. Trajnostno rast.

Graf 1: Primerjava razdelkov finančnega okvira EU za obdobje 2000-2006 in 2007-2013

Vir: EU Funding in figures, 2007.

Lizbonska strategija (Agh, Ferencz, 2006, str. 308) predstavlja zavezanost usmerjanja aktivnosti vlad Evropske unije k enemu prevladujočemu cilju, t.j. posodobitvi evropske ekonomije, družbe in okolja. To pomeni, da se mora rast ustvarjati na ekološko, ekonomsko in družbeno trajnostnih (sonaravnih) temeljih.

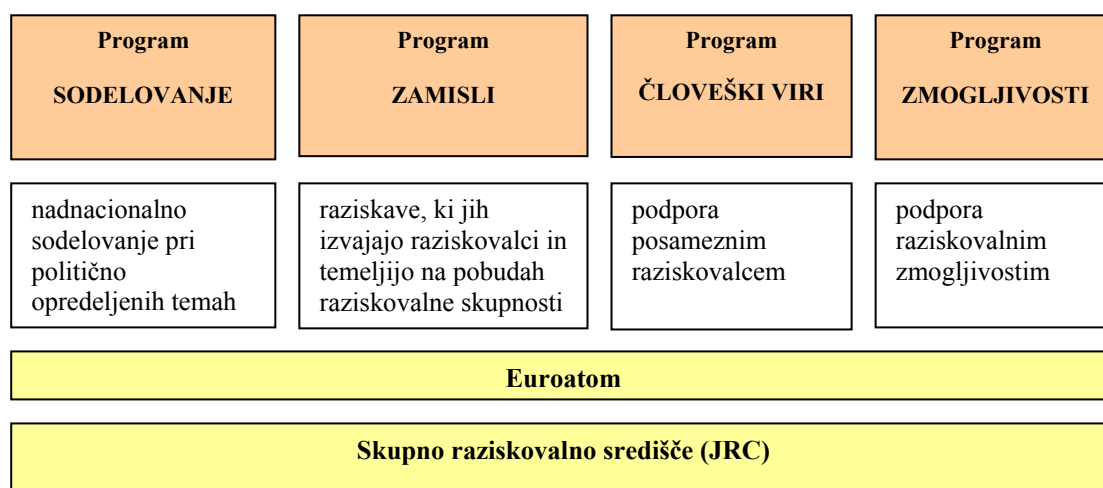
3.4.1.1. Konkurenčnost za rast in zaposlovanje

Evropska unija si želi skozi t.i. trikotnik znanja, ki ga sestavljajo izobraževanje, raziskave in inovacije, uresničiti željo po konkurenčnih evropskih podjetjih, ki bodo sposobna uspešno tekmovali na mednarodnem nivoju na dolgi rok. V ta namen si prizadeva mobilizirati in okrepiti vse potrebne zmogljivosti, da postane EU vodilni svetovni raziskovalni prostor. To je tudi splošni cilj Sedmega okvirnega programa za raziskave in razvoj, ki kot osrednji instrument Skupnosti za raziskave in razvoj dopolnjuje prizadevanja držav članic in evropske industrijske politike.

- **Sedmi okvirni program za raziskave in razvoj (FP7)**

Sedmi okvirni program je močno osredotočen na spodbujanje in vlaganje v vrhunske raziskave svetovnih razsežnosti, ki temeljijo predvsem na načelih raziskovalne odličnosti. Program se izvaja s posebnimi programi Sodelovanje, Zamisli, Človeški viri in Zmogljivosti, podpira pa tudi neposredne znanstvene in tehnične dejavnosti, ki jih izven področja jedrske tehnologije izvaja Skupno raziskovalno središče (JRC).

Slika 6: Organiziranost Sedmega okvirnega programa za obdobje 2007-2013

Vir: Sklep št. 1982/2006/ES Evropskega parlamenta in Sveta o Sedmem okvirnem programu Evropske skupnosti za raziskave, tehnološki razvoj in predstavitvene dejavnosti (2007-2013), 2006.

1. Program »Sodelovanje« ima določen proračun v višini 32,3 milijarde evrov, namenjen pa je raziskovalni podpori za mednarodne projekte v vsej Evropski uniji in izven nje. Preko svojih desetih tematskih področij (glej Prilogo 2) bo spodbujal napredek znanja in tehnologije. Raziskave bodo podprte in okrepljene z namenom, da bi se spoprijeli s socialnimi, gospodarskimi, okoljskimi, industrijskimi in zdravstvenimi izzivi Evrope na način, da se raziskovalci iz različnih držav po svetu povežejo in skupaj obravnavajo glavne raziskovalne teme.
2. Program »Zamisli« s proračunom 7,4 milijarde evrov vsebuje vse tiste dejavnosti, ki jih mora izvajati Evropski raziskovalni svet (ERC) s svojo visoko stopnjo samostojnosti, da bi se na evropski ravni razvile visoko kakovostne pionirske raziskave, ki bodo nadgrajevale odličnost v Evropi in dvigovale njen ugled na mednarodni ravni. Ta program krepi dinamični značaj, ustvarjalnost in odličnost evropskih raziskav na mejah znanja.
3. Program »Človeški viri«, ki razpolaga s proračunom 4,7 milijarde evrov, ponuja posameznikom možnost, da stopijo na poklicno pot raziskovalcev. Evropske raziskovalce je potrebno spodbuditi, da ostanejo v Evropi, hkrati pa z evropsko raziskovalno odličnostjo in infrastrukturo privabljati najboljše raziskovalce iz celega sveta. Namen programa je vplivati na posameznike, da se odločijo za poklic raziskovalca, organizirati njihovo (vseživljenjsko) usposabljanje na področju raziskav, omogočati razvoj poklicne poti (individualne štipendije), financirati raziskave tudi zunaj Evrope, financirati raziskovalce, ki prihajajo iz držav nečlanic, ter med ostalim povezovati podjetja in univerze.
4. Program »Zmogljivosti« s proračunom 4,2 milijarde evrov želi optimizirati izrabo in razvoj raziskovalnih infrastruktur ob sočasni krepitvi inovacijske zmogljivosti malih in srednjih podjetij, da bi imela od raziskav koristi. Program je oblikovan tako, da podpira v raziskave usmerjene regionalne grozde, hkrati pa sprošča raziskovalni položaj v konvergenčnih in najbolj oddaljenih regijah EU.

Dodatni program »Euroatom« ima proračun v višini 2,7 milijarde evrov in je namenjen jedrskim raziskavam in zagotavljanju jutrišnjih potreb po energiji. V načrtu sta dva posebna programa, t.j. raziskave fuzijske energije ITER in nuklearno cepljenje ter zaščita pred sevanjem. Skupno raziskovalno središče (JRC) ima proračun 517 milijonov evrov za aktivnosti na področju neposrednih ukrepov v okviru programa Euroatom in za nejedrske dejavnosti.

Ob omejenih sredstvih se postavlja dilema (Mrak, 2004, str. 94) po eni strani med razpršitvijo strukturne pomoči, ki omogoča enakomernejši regionalni razvoj in po drugi strani

koncentracijo pomoči v razvojnih centrih, ki omogoča večjo učinkovitost pomoči v razmerah globalizacije.

V obdobju 2007-2013 se Sedmi okvirni program za raziskave in razvoj osredotoča zlasti na naslednje cilje (Sklep št. 1982/2006/ES Evropskega parlamenta in Sveta o Sedmem okvirnem programu Evropske skupnosti za raziskave, tehnološki razvoj in predstavitvene dejavnosti (2007-2013), 2006):

- podpora nadnacionalnemu sodelovanju na vseh ravneh v celotni EU;
- povečevanje dinamičnosti, ustvarjalnosti in odličnosti evropskega raziskovanja na novih področjih znanja s priznavanjem odgovornosti in neodvisnosti znanstvenikov;
- krepitev človeškega potenciala na področju raziskav in tehnologije v Evropi, tako številčno kot z vidika kakovosti.

V Sedmem okvirnem programu lahko sodelujejo posamezniki in organizacije, ki so iz različnih kategorij držav:

- države članice;
- države kandidatke (za prihodnje članstvo v EU);
- pridružene države (samo ob podpisanih znanstvenih in tehnoloških sporazumih, ki vključujejo prispevke v proračun programa);
- tretje države (udeležba organizacij ali posameznikov v državah, ki niso države članice, države kandidatke ali pridružene države, vendar so upravičene v pogojih povečanih prispevkov za cilje Sedmega okvirnega programa).

Čeprav ni realno pričakovati, da bo EU dosegla zastavljeni lizbonski strateški cilj že do leta 2010, pa je pomembno, da se EU v novem finančnem okviru 2007-2013 premika od idej k njihovi izvedbi. Pri tem je potrebno na evropski proračun, kljub njegovemu relativno majhnemu obsegu, gledati kot na pomemben mobilizacijski dejavnik, saj sredstva EU zaradi načela sofinanciranja vedno pritegnejo dodatna zasebna in nacionalna javna sredstva (Mrak, 2004, str. 92).

- **Okvirni program za konkurenčnost in inovativnost (CIP)**

Okvirni program za konkurenčnost in inovativnost je program za spodbujanje konkurenčnosti evropskih podjetij. Osredotoča se na posebne potrebe malih in srednje velikih podjetij, kjer podpira inovativne aktivnosti (vključno z ekološko inovativnostjo), omogoča boljši dostop do finančnih sredstev in spodbuja podporne podjetniške storitve v regijah. Program bo preko proračuna v višini 3,6213 milijarde evrov skozi obdobje 2007-2013 zagotavljal boljšo uporabo informacijskih in komunikacijskih tehnologij in pomagal razvijati informacijsko družbo. Promoviral bo tudi povečano uporabo obnovljivih in učinkovitih energetskega virov (Sklep št. 1639/2006/ES Evropskega parlamenta in Sveta o ustanovitvi Okvirnega programa za konkurenčnost in inovativnost (2007-2013), 2006).

Okvirni program za konkurenčnost in inovativnost je razdeljen v tri posebne programe (CIP General presentation, 2007):

1. »Program za podjetništvo in inovativnost (EIP)« je poseben program, s katerim Evropska komisija podpira inovacije ter mala in srednje velika podjetja v EU. Namenjen je boljšemu dostopu do virov financiranja za omenjena podjetja, podpornim storitvam za podjetništvo in inovacije preko mreže regionalnih centrov, promociji in spodbujanju podjetništva in inovacij ter podpori ekološki inovativnosti. Proračun programa znaša 2,17 milijarde evrov, kar že vključuje 430 milijonov evrov za eko-inovacije.
2. »Podporni program izvajanja politike informacijske in komunikacijske tehnologije (ICT PSP)« je program, katerega cilj je z razpoložljivim proračunom v višini 730 milijonov evrov spodbujati inovacije in konkurenčnost skozi širše vključevanje in najboljšo uporabo informacijsko-komunikacijskih tehnologij s strani državljanov, vlad in podjetij. Temelji na ciljih predhodnih programov e-TEN, Modinis in e-Content in bo podpiral cilje nove enotne strategije i2010 – Evropska informacijska družba 2010.
3. »Program Inteligentna energija – Evropa (IEE)« ima nalogo pospeševati energetska učinkovitost, racionalno uporabo energetskih virov (poudarek na transportu) in podpiranje novih ter obnovljivih energetskih virov. Proračun programa za opravljanje zastavljenih nalog je 730 milijonov evrov.

Okvirni programa za konkurenčnost in inovativnost je namenjen predvsem organizacijam in podjetjem iz držav članic, vendar se lahko za razpoložljiva sredstva potegujejo tudi države nečlanice Evropske unije, t.j. države (potencialne) kandidatke, države Zahodnega Balkana in države EFTE (ki so članice evropskega gospodarskega prostora).

- **Program vseživljenjskega učenja (Integrated Action Programme in Lifelong Learning)**

Novi program vseživljenjskega učenja¹² v obdobju 2007-2013 zamenjuje prejšnje izobraževalne programe, kot sta na primer Socrates in eIzobraževanje, ki so se zaključili konec leta 2006. Program vseživljenjskega učenja¹³ sedaj vsebuje štiri sektorske programe, ki pokrivajo potrebe po poučevanju in učenju naslednjih udeležencev (Sklep št. 1720/2006/ES Evropskega parlamenta in Sveta o uvedbi akcijskega programa na področju vseživljenjskega učenja, 2006):

¹² »Vseživljenjsko učenje« je splošno in poklicno izobraževanje ter usposabljanje, neformalno in priložnostno učenje skozi vse življenje, ki izboljša znanje, veščine in kompetence na osebnem, državljanskem, družbenem in/ali zaposlitvenem področju. Vključuje zagotavljanje storitev svetovanja in usmerjanja.

¹³ Vsak od štirih programov pokriva znotraj tudi vse zavode in organizacije, ki izvajajo izobraževanje za navedene udeležence.

- (a) »program Comenius« pokriva vse udeležence predšolskega in šolskega izobraževanja do konca višje srednje izobrazbe;
- (b) »program Erasmus« pokriva vse udeležence formalnega visokošolskega izobraževanja in poklicnega izobraževanja in usposabljanja na terciarni ravni ne glede na trajanje izobraževanja ali stopnjo kvalifikacije, vključno z doktorskim študijem;
- (c) »program Leonardo da Vinci« pokriva vse udeležence poklicnega izobraževanja in usposabljanja, ki ne vključuje terciarne ravni;
- (d) »program Grundtvig« pokriva udeležence vseh oblik izobraževanja odraslih.

Dodaten »program Jean Monnet« podpira zavode in dejavnosti na področju evropske integracije. Obsega akcijo Jean Monnet, kar pomeni nepovratna sredstva za poslovanje v podporo določenim zavodom, ki se ukvarjajo s temami evropske integracije in nepovratna sredstva za poslovanje v podporo drugim evropskim zavodom in združenjem na področju izobraževanja in usposabljanja.

Proračun celotnega programa vseživljenjsko učenje je 6,970 milijarde evrov za obdobje 2007-2013. Cilj programa je s poudarkom na vseživljenjskem izobraževanju prispevati k razvoju Evropske unije kot napredne učeče se družbe s trajnostnim ekonomskim razvojem, številčnejšim in boljšim delovnim mestom ter vidnejšo socialno povezanostjo. Program je usmerjen v financiranje aktivnosti za pospeševanje vzajemnega delovanja, sodelovanja in mobilnosti med izobraževanjem in sistemom treninga znotraj EU.

- **Marco Polo II**

Marco Polo II je program za večjo okoljsko učinkovitost sistema tovarnega prometa. Cilj je zmanjšati obremenjenost prometnega sistema in krepiti intermodalni promet ter tako prispevati k učinkovitemu in trajnostnemu prometnemu sistemu. Program se zavzema za prenos bistvenega deleža pričakovanega letnega povečanja mednarodnega cestnega tovarnega prevoza¹⁴ na kratke ladijske prevoze, prevoze po železnici in po celinskih plovni poteh ali na kombinirane načine prevoza, pri katerem so cestni prevozi čim krajši. Program pokriva ukrepe, ki vključujejo ozemlje vsaj dveh držav članic ali vsaj ene države članice in ozemlje bližnje tretje države. V programu lahko sodelujejo države, ki so kandidatke za pristop k EU in države EFTE. Do financiranja po programu so upravičeni pospeševalni ukrepi (namenjeni izboljšanju sinergij med posameznimi prometnimi sektorji¹⁵ s pomočjo izrabe obstoječe infrastrukture), ukrepi za vzpostavitev pomorskih avtocest v EU, ukrepi prenosa načina, ukrepi v izogib prometu in ukrepi skupnega učenja. Finančna sredstva za izvedbo programa Marco Polo II v obdobju 2007-2013 znašajo 400 milijonov evrov (Uredba (ES) št. 1692/2006 Evropskega parlamenta in Sveta o uvedbi drugega programa Marco Polo, 2006).

¹⁴ Merjenega v tonah/km.

¹⁵ Železniški sektor, sektor celinskih plovni poti, sektor kratkih ladijskih prevozov, vključno s pomorskimi avtocestami.

- **Fiscalis 2013**

Program je naslednik Fiscalis-a 2007 in je usmerjen v razvoj visoko zanesljivega in dobro delujočega davčnega sistema na notranjem trgu Skupnosti skozi spodbujanje sodelovanja na davčnem področju. Program želi zagotoviti informacije in izmenjavo dobrih praks med državami kandidatki, državami (potencialnimi) kandidatki in državami, ki so vključene v evropsko sosedsko politiko¹⁶. Z razpoložljivim proračunom v višini 156,9 milijonov evrov pokriva obdobje 2008-2013.

- **Carine 2013 (Customs 2013)**

Program Carine 2013 je namenjen nadaljevanju procesa poenostavljanja carinskega sistema, ki ga je financiral predhodni program Carine 2007. Novi program se usmerja na zaščito trgov in državljanov pred goljufijami, velik poudarek pa daje iskanju bolj učinkovitih in organiziranih načinov za izmenjavo podatkov med uradniki v državah članicah in Evropsko komisijo. Zavzema se za razvoj panevropskega in elektronsko podprtega carinskega prostora z vključitvijo sodobne carinske kode, povečevanje sodelovanja med uradniki izven EU, uporabo avtoriziranega ekonomsko-operacijskega koncepta in ohranjanje sedanjega evropskega informacijskega sistema. Program pokriva obdobje 2008-2013 s finančnimi sredstvi v višini 323,8 milijonov evrov. Sodelujejo lahko države članice, države kandidatke, države (potencialne) kandidatke in članice evropske sosedne politike.

- **Finančni instrument za civilno zaščito (Civil Protection Financial Instrument)**

Finančni instrument za civilno zaščito je vzpostavljen za podporo in dopolnjevanje prizadevanj držav članic pri zaščiti, zlasti ljudi (pa tudi okolja in premoženja, vključno s kulturno dediščino), ob naravnih, tehnoloških, radiacijskih ali okoljskih nesrečah, nesrečah, ki jih je povzročil človek ter terorističnih dejanjih in omogoča okrepljeno sodelovanje med državami članicami na področju civilne zaščite. Finančna pomoč iz tega instrumenta je lahko dodeljena fizičnim ali pravnim osebam, za katere velja zasebno ali javno pravo. V tem instrumentu lahko sodelujejo tudi države kandidatke. Ostale tretje države lahko sodelujejo, če imajo podpisane določene sporazume s Skupnostjo. Finančni referenčni znesek za obdobje 2007-2013 znaša 189,8 milijonov evrov (Odločba Sveta o vzpostavitvi finančnega instrumenta za civilno zaščito, 2007).

- **Varnejši Internet plus (Safer Internet plus)**

Program, ki poteka že nekaj let in velja za obdobje 2005-2008, podpira varno uporabo interneta in drugih spletnih tehnologij, zlasti za otroke. Cilji programa so usmerjeni na štiri

¹⁶ European Neighbourhood Policy

ključne aktivnosti: boj proti nelegalnim vsebinam, preprečevanje neželenih in škodljivih vsebin, promoviranje varnega spletnega okolja in dvigovanje zavedanja o teh temah. S proračunom v višini 45 milijonov evrov program podpira različne organizacije, od mobilnih operaterjev do nevladnih organizacij za zaščito otrok. V njem lahko sodelujejo države članice, države EFTE, ki so podpisnice¹⁷ sporazuma EEA in države kandidatke Hrvaška, Turčija in Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija (Safer Internet plus programme factsheet, 2008).

3.4.1.2. Kohezija za rast in zaposlovanje

Evropska unija je že v zelo zgodnji fazi svojega razvoja prišla do spoznanja, da velike ekonomske in socialne razlike v razvitosti med posameznimi regijami in državami ovirajo trajnosten razvoj Skupnosti kot celote. Da bi k reševanju¹⁸ teh problemov pristopili kar najbolj celovito, je Evropska unija že pred desetletji začela z izvajanjem tako imenovane kohezijske politike kot ene od svojih prioritetenih ekonomskih politik. Kohezijska politika Evropske unije temelji na načelu solidarnosti, saj je usmerjena v pospeševanje razvoja tistih regij in držav, ki so gospodarsko in socialno v slabšem položaju od povprečja EU. Temeljni cilj kohezijske politike je bil in ostaja nespremenjen – prispevati k zmanjševanju razlik v razvitosti med posameznimi deli Evropske unije (Mrak, 2004, str.1).

O pomenu, ki ga kohezijski politiki posveča Evropska unija, jasno govori podatek, da je za doseganje ciljev na tem področju namenjenih 1/3 vseh sredstev evropskega finančnega okvira 2007-2013. V tem obdobju bo EU poskušala izpolniti tri na novo opredeljene cilje evropske kohezijske politike: (1) konvergenco; (2) regionalno konkurenčnost; (3) evropsko regionalno sodelovanje. Skladi, t.j. Kohezijski sklad, Evropski sklad za regionalni razvoj in Evropski socialni sklad, vsak na ustrezen način prispevajo k doseganju¹⁹ teh ciljev. Razpoložljiva sredstva za prevzem obveznosti skladov²⁰ za obdobje 2007-2013 znašajo skupaj 308,04 milijard evrov in so osnova za delitev sredstev med spodaj navedene cilje.

Cilj »konvergenca« je usmerjen v pospeševanje konvergence najmanj razvitih držav članic in regij, z izboljšanjem pogojev za rast in zaposlovanje s pomočjo izboljšanja kakovosti naložb v fizični in človeški kapital, razvoja inovacij in družbe znanja, prilagodljivosti na gospodarske in socialne spremembe, varovanja in izboljšanja okolja ter upravne učinkovitosti. Ta cilj predstavlja prednostno nalogo skladov, kateremu se namenja kar 81,54 % sredstev skladov, kar pomeni skupno 251,16 milijard evrov.

¹⁷ Norveška, Islandija in Liechtenstein.

¹⁸ Po principu „subsidiarnosti“ morajo države članice prve v skladu z njihovimi regionalnimi politikami zagotavljati infrastrukturo in finančno podporo za ustvarjanje novih delovnih mest (Moussis, 2003, str. 178).

¹⁹ Te cilje podpira tudi Evropska investicijska banka in ostali obstoječi finančni instrumenti Skupnosti, ki pa predstavljajo relativno občutno manjši obseg finančne pomoči od skladov.

²⁰ Strukturni skladi so dejavni le v obliki sofinanciranja, to pomeni, da skupaj s posamezno državo članico sofinancirajo njene oblike pomoči strukturne politike (Petzold, Skorubski, Wisser, 2000, str. 95).

Cilj »regionalna konkurenčnost« je izven najmanj razvitih regij usmerjen v krepitev konkurenčnosti in privlačnosti regij ter zaposlenosti s predvidevanjem gospodarskih in socialnih sprememb, vključno s spremembami, povezanimi s sprostitev trgovine, s pomočjo povečevanja in izboljševanja kakovosti naložb v človeški kapital, inovacije in spodbujanje na znanju temelječe družbe, podjetništva, varovanja in izboljševanja okolja, izboljšanja dostopnosti, prilagodljivosti delavcev in podjetij ter razvoja skupnih trgov dela. Za ta cilj je namenjenih 15,95% sredstev ali skupno 49,12 milijard evrov.

Cilj »evropsko teritorialno sodelovanje« je usmerjen v krepitev čezmejnega sodelovanja s pomočjo lokalnih in regionalnih skupnih pobud, transnacionalnega sodelovanja s pomočjo ukrepov za spodbujanje integriranega teritorialnega razvoja, povezanega s prednostnimi nalogami Skupnosti ter krepitev medregionalnega sodelovanja in izmenjave izkušenj na ustrezni teritorialni ravni. Skupna sredstva za cilj znašajo 2,52% sredstev, kar je skupno 7,75 milijarde evrov (Uredba Sveta (ES) št. 1083/2006, 2006).

- **Kohezijski sklad**

Kohezijski sklad pomaga manj razvitim državam članicam EU zmanjševati ekonomske in socialne razlike, v obdobju 2007-2013 pa ima na razpolago proračun v višini 61,6 milijard evrov. Sofinancira velike infrastrukturne projekte, predvsem na področjih prometa in okolja, kjer se sredstva dodeljujejo za: (1) vseevropska prometna omrežja, zlasti prednostne projekte skupnega interesa²¹; (2) okolje²², v sklopu prednostnih nalog okoljevarstvene politike Skupnosti na podlagi okoljske politike in okoljskega akcijskega programa (Uredba Sveta (ES) št. 1083/2006 o splošnih določbah o Evropskem skladu za regionalni razvoj, Evropskem socialnem skladu in Kohezijskem skladu in razveljavitvi Uredbe (ES) št. 1260/1999, 2006). O ustrezni uravnoteženosti pomoči se partnersko dogovorijo države članice in Evropska komisija. Za Kohezijski sklad velja, da je teritorialna osnova država članica in ne regija, kot to velja pri strukturnih skladih, kot sta Evropski sklad za regionalni razvoj in Evropski socialni sklad.

Do sredstev iz Kohezijskega sklada so upravičene tiste države članice²³, pri katerih je bruto nacionalni prihodek (BNP) na prebivalca, merjen v paritetah kupne moči in izračunan na podlagi zneskov Skupnosti za obdobje 2001-2003, nižji od 90% povprečnega BNP EU-25 in ki imajo načrt za izpolnjevanje ekonomskih konvergenčnih meril iz člena 104c pogodbe²⁴. To

²¹ Opredeljeni v Odločbi (ES) št. 1692/96/ES.

²² V tej zvezi lahko Kohezijski sklad posreduje tudi na področjih, povezanih s trajnostnim razvojem, ki so v očitno korist okolju.

²³ Sloveniji je v finančni perspektivi 2007-2013 za sofinanciranje projektov Kohezijskega sklada na voljo 1.411 milijonov evrov.

²⁴ Člen 104c Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti govori o izogibanju čezmernega javnofinančnega primankljaja.

pomeni, da je v obdobju 2007-2013 do pomoči upravičenih vseh deset²⁵ držav članic, ki so se pridružile EU 1. maja 2004, novo pridruženi članici Romunija in Bolgarija ter Grčija in Portugalska. Španija je le še prehodno upravičena do sofinanciranja. Zgornja meja sofinanciranja znaša 85% upravičenih izdatkov. Finančna podpora Kohezijskega sklada je pogojna. Če Svet ugotovi, da v državi članici obstaja čezmerni javnofinančni primanjkljaj in se država na priporočilo Evropskega sveta ni odzvala z učinkovitimi ukrepi, lahko določi, da se obveznosti sklada do države članice v celoti ali deloma začasno ustavijo (Uredba Sveta (ES) št. 1083/2006 o splošnih določbah o Evropskem skladu za regionalni razvoj, Evropskem socialnem skladu in Kohezijskem skladu in razveljavitvi Uredbe (ES) št. 1260/1999, 2006).

- **Evropski sklad za regionalni razvoj (ERDF)**

Evropski sklad za regionalni razvoj finančno pomaga krepiti ekonomsko, socialno in teritorialno kohezijo z zmanjševanjem regionalnih neenakosti. Ustanovljen je bil leta 1975 kot odziv na neenakosti življenjskega standarda med posameznimi regijami znotraj Evropske gospodarske skupnosti (Mrak, 2004, str. 38). Do danes je doživel že več reform, ki so pomagale Evropski komisiji podrediti namenjena sredstva doseganju njenih ciljev in ne ciljev posameznih držav članic. Evropski sklad za regionalni razvoj v obdobju 2007-2013 cilja na strukturni razvoj in prilagoditve regionalnih gospodarstev, vključujoč prestrukturiranje upadajočih industrijskih regij. Tip in obseg aktivnosti je vezan na doseganje treh glavnih ciljev kohezijske politike Evropske unije, prispeva pa k financiranju produktivnih naložb, ki prispevajo k ustvarjanju in ohranjanju trajnih delovnih mest, zlasti s podpiranjem: (1) naložb v mala in srednja podjetja; (2) naložb v infrastrukturo; (3) razvoja endogenega potenciala z ukrepi, ki podpirajo regionalni in lokalni razvoj; (4) tehnične pomoči (Regulation (EC) No 1080/2006 of the European Parliament and of the Council on the European Regional Development Fund and repealing Regulation (EC) No 1783/1999, 2006).

- **Evropski socialni sklad (ESF)**

Evropski socialni sklad je bil ustanovljen leta 1957 kot prvi izmed današnjih Strukturnih skladov. Njegova naloga je bila spodbujati nastanek skupnega trga z izboljšanjem možnosti zaposlovanja za delavce. Predstavlja glavno finančno orodje, preko katerega EU uresničuje politiko zaposlovanja (Mrak, 2004, str. 39). Danes je v novem finančnem obdobju 2007-2013 glavni namen tega sklada podpiranje ukrepov v državah članicah v okviru štirih prednostnih nalog: (1) povečevati fleksibilnosti trga dela (prilagodljivost delavcev in delodajalcev); (2) izboljšati dostop do zaposlitve in sodelovanja na trgu dela; (3) okrepiti socialno vključenost prikrajšanih ljudi z namenom njihove trajnostne vključitve v zaposlitev in boj proti vsem oblikam diskriminacije na trgu dela; (4) spodbujati partnerstva na transnacionalni, nacionalni, regionalni in lokalni ravni, s ciljem sprožitve reform na področju zaposlovanja in vključenosti

²⁵ Ciper, Češka, Estonija, Latvija, Litva, Madžarska, Malta, Poljska, Slovaška, Slovenija.

na trgu dela (Uredba Sveta (ES) št. 1083/2006 o splošnih določbah o Evropskem skladu za regionalni razvoj, Evropskem socialnem skladu in Kohezijskem skladu in razveljavitvi Uredbe (ES) št. 1260/1999, 2006).

- **Jaspers, Jeremie, Jessica**

Iniciativa Jaspers (Joint Assistance in Supporting Projects in European Regions) je namenjena izboljševanju priprav za velike projekte predvsem v novih državah članicah. Ustanovljena je na skupno pobudo in dogovor Evropske komisije, Evropske investicijske banke in Evropske banke za razvoj podeželja. Iniciativa Jaspers se sofinancira preko Kohezijskega sklada in Evropskega sklada za regionalni razvoj.

Iniciativa Jeremie (Joint European Resources for Micro and Medium Enterprises) je usmerjena v izboljšanje dostopa do finančnih sredstev, prilagojenih dejanskim potrebam mikro²⁶, malim²⁷ in srednje²⁸ velikim podjetjem v evropskih regijah. Evropska komisija, Evropska investicijska banka in Evropski investicijski sklad skupaj izvajajo to iniciativo, preko katere bo mogoče del sredstev, namenjenih subvencijam, spremeniti v finančne instrumente²⁹.

Iniciativa Jessica (Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas) zagotavlja mestom financiranje obnove, razvoja in socialnih stanovanj preko kombinacije subvencij in posojil. Mestnim oblastem omogoča možnost financiranja za javno-privatna partnerstva ali za druge mestne razvojne projekte, ki so sposobni dolgoročne povrnitve.

- **Regije za ekonomske spremembe**

Iniciativa Regije za ekonomske spremembe spodbuja regije in mesta, da vpeljujejo najboljše prakse za povečevanje konkurenčnosti in ekonomske modernizacije. V obdobju 2007-2013 je v sklopu te iniciative na voljo 375 milijonov evrov, uvršča pa se pod kohezijski cilj »evropsko teritorialno sodelovanje«. Delovala bo skupaj z dvema že obstoječima³⁰ instrumentoma evropske regionalne politike.

²⁶ Mikro podjetje ima manj kot 10 zaposlenih in čiste prihodke od prodaje manj kot 2 milijona evrov in/ali vrednost aktive manj kot 2 milijonov evrov.

²⁷ Malo podjetje ima manj kot 50 zaposlenih in čiste prihodke od prodaje manj kot 10 milijonov evrov in/ali vrednost aktive manj kot 10 milijonov evrov.

²⁸ Srednje veliko podjetje ima manj kot 250 zaposlenih in čiste prihodke od prodaje manj kot 50 milijonov evrov in/ali vrednost aktive manj kot 43 milijonov evrov.

²⁹ V okviru iniciative Jeremie so od 1. januarja 2007 na voljo trije finančni instrumenti: (1) svetovanje in tehnična pomoč; (2) lastniški in tvegani kapital; (3) garancije za mikrokredite in kredite malim in srednjim podjetjem.

³⁰ Medregionalno sodelovanje in Urban.

3.4.2. Ohranjanje in upravljanje naravnih virov

Evropska unija namenja za doseganje ciljev Skupne kmetijske politike (CAP), Skupne ribiške politike (CFP) in Okoljske politike (Environmental Policy) pomemben delež sredstev. Poglavlje Naravni viri predstavlja novo strukturo finančne pomoči, ki podpira v obdobju 2007-2013 področja kmetijstva, ribištva in okolja. Financiranje je organizirano v sklopu štirih programov: (1) Evropskega kmetijskega jamstvenega sklada (EAGF); (2) Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EAFRD); (3) Evropskega sklada za ribištvo (EFF); (4) Finančnega instrumenta za okolje (LIFE+).

- **Evropski kmetijski jamstveni sklad (EAGF)**

Sistem financiranja Skupne kmetijske politike³¹ je s finančno perspektivo 2007-2013 poenostavljen in povezan v nov enoten zakonski okvir, ki ga predstavljata dva sklada³², t.j. Evropski kmetijski jamstveni sklad (EAGF) in Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja (EAFRD). Prioritete znotraj Evropskega kmetijskega jamstvenega sklada izvajajo države članice in Evropska komisija skupaj, vključujejo pa neposredna plačila kmetom, povračila za izvoz v tretje države, intervencijska plačila za uravnavanje trga kmetijskih izdelkov in promocijo kmetijske pridelave. Dodatno sklad podpira ukrepe, ki niso neposredno vezani na upravljanje kmetijskega trga, jih pa Evropska komisija izvaja centralizirano na področjih določenih veterinarskih meril in inšpekcij, kontrole bolezni živali in rastlin, inšpekcij živil in živalske krme, sistemov nadzora nad kmetijami in drugo.

- **Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja (EAFRD)**

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja zagotavlja sredstva za razvoj podeželja v državah članicah v obdobju 2007-2013. Sklad ima naslednje cilje: (1) izboljšanje konkurenčnosti kmetijstva in gozdarstva s podporo za prestrukturiranje, razvoj in inovacije; (2) izboljšanje okolja in pokrajine s podporo za upravljanje z zemljišči; (3) izboljšanje kakovosti življenja na podeželskih območjih in spodbujanje diverzifikacije gospodarskih dejavnosti.

Navedeni trije cilji spadajo pod t.i. osi nove politike za razvoj podeželja, katerim se dodaja četrta os pod nazivom »pristop Leader«, ki zahteva sodelovanje različnih lokalnih gospodarskih sektorjev in je namenjena izgradnji lokalnih zmogljivosti za zaposlovanje in diverzifikacijo podeželskih gospodarstev. Do financiranja iz Evropskega kmetijskega sklada za regionalni razvoj so upravičena vsa podeželska območja držav članic v sklopu prvih treh

³¹ Sredstva, namenjena Skupni kmetijski politiki, se delijo v dva stebra: prvi stebel (spada pod EAGF) obsega neposredna plačila kmetom in tržne intervencije, drugi stebel (spada pod EAFRD) pa podpira politiko razvoja podeželja.

³² Navedena sklada od 1. januarja 2007 nadomeščata prejšnji Evropski kmetijski jamstveni in usmerjevalni sklad (EAGGF).

osi (ciljev) in samo izbrana območja za četrto os Leader (Uredba Sveta Evrope (EC) št. 1698/2005 o podpori razvoju podeželja s pomočjo Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja, 2005).

- **Evropski sklad za ribištvo (EFF)**

Evropski sklad za ribištvo³³ zagotavlja finančno podporo evropskemu ribiškemu sektorju z namenom doseganja cilja Skupne ribiške politike, to je omogočati trajnostno izkoriščanje živih vodnih virov in ribogojstva v smislu trajnostnega razvoja, ob uravnoteženem upoštevanju okoljskih, gospodarskih in družbenih vidikov. Evropski sklad za ribištvo ima pet prednostnih osi: (1) ukrepi za prilagoditev ribiške flote Skupnosti; (2) ribogojstvo, ribolov v celinskih vodah, predelava in trženje proizvodov ribištva in ribogojstva; (3) ukrepi v skupnem interesu; (4) trajnostni razvoj ribiških območij; (5) tehnična pomoč. Proračun Skupnosti, dodeljen temu skladu, se izvaja v okviru deljenega upravljanja med državami članicami in Komisijo. Razpoložljiva sredstva za prevzem obveznosti Evropskega sklada za ribištvo za obdobje 2007-2013 znašajo 3,849 milijarde evrov, namenjena pa so državam članicam EU (Uredba Sveta (ES) št. 1198/2006 o Evropskem skladu za ribištvo, 2006).

- **Finančni instrument za okolje (LIFE+)**

Splošni cilj Finančnega instrumenta za okolje LIFE+ je prispevati k izvajanju, posodobitvi in razvoju okoljske politike in zakonodaje Skupnosti, vključno z vključevanjem okoljskih vidikov v ostale politike, s čimer instrument prispeva k trajnostnemu razvoju. LIFE+ podpira predvsem izvajanje Šestega okoljskega akcijskega programa, vključno s tematskimi strategijami, in v državah članicah financira ukrepe in projekte z evropsko dodano vrednostjo. Finančni instrument za okolje sestavljajo trije deli: (1) LIFE+ Narava in biotska raznolikost; (2) LIFE+ Okoljska politika in upravljanje; (3) LIFE+ Informacije in obveščanje.

Najmanj 78% proračunskih sredstev za LIFE+ se namenja v obliki nepovratnih sredstev za dejavnosti projektov. Financiranje s strani Skupnosti poteka preko nepovratnih sredstev, lahko pa tudi v obliki javnih naročil. Sredstva iz LIFE+ lahko črpajo javna in/ali zasebna telesa, subjekti in institucije. Če se pridobijo dodatna odobrena proračunska sredstva, lahko v programih, ki se financirajo iz LIFE+, sodelujejo tudi države EFTE, ki so postale članice Evropske agencije za okolje, države kandidatke za pristop k EU in države zahodnega Balkana, ki so vključene v stabilizacijsko-pridružitveni proces. Celotna finančna sredstva za izvajanje LIFE+ za obdobje 2007-2013 znašajo 2,143 milijarde evrov (Uredba (ES) št. 614/2007 Evropskega parlamenta in Sveta o finančnem instrumentu za okolje (LIFE+), 2007).

³³ Od 1. januarja 2007 zamenjuje Finančni instrument za usmerjanje ribištva (FIFG).

3.4.3. Državljanstvo, svoboda, varnost in pravica

Države članice so prepoznale na širšem področju družbenih politik nujnost prenosa pristojnosti na nivo Skupnosti prvič leta 1972 na Pariškem vrhu (Van Gerven, 2005, str. 197), dobrih petindvajset let kasneje pa so oblikovale številne programe, ki so namenjeni izboljševanju kakovosti življenja državljanov, njihovih pravic in življenjskega standarda.

- **Mladi v akciji (Youth in Action)**

Program Mladi v akciji cilja na razvoj sodelovanja na področju mladine v Evropski uniji. Spodbujati želi mlade kot aktivne državljane na splošno in še posebej kot evropske državljane, razvijati solidarnost in spodbujati strpnost med mladimi (s ciljem krepiteve socialne povezanosti med mladimi), krepiti medsebojno razumevanje med mladimi v različnih državah, prispevati k razvoju sistemov podpore dejavnosti mladih in zmogljivosti organizacij civilne družbe na področju mladine. Program Mladi v akciji obsega pet sklopov dejavnosti: (1) »Mladi za Evropo« (krepitev aktivnega državljskega udejstvovanja mladih s podpiranjem izmenjave, mobilnosti in iniciative za mlade in njihove projekte); (2) »Evropska prostovoljna služba« (podpora sodelovanja mladih pri različnih oblikah prostovoljne dejavnosti znotraj in zunaj EU); (3) »Mladi v svetu« (spodbujanje odprtosti in mednarodnega sodelovanja mladih, posebej projektov z državami partnericami); (4) »Sistemi pomoči za mlade« (pomoč organizacijam za mlade, aktivnim na evropskem nivoju, promocija razvoja izmenjav, treningov in informacijskih shem za mlade delavce ter promocija razvoja projektov, ki pospešujejo inovacije, kvaliteto in partnerstva z regionalnimi in lokalnimi organizacijami); (5) »Podpora za evropsko sodelovanje na področju mladine« (promoviranje sodelovanja med odločevalci o politiki za mlade, priprava mladih za udejstvovanje v demokraciji, razvoj reprezentativnih struktur za mlade po Evropi, spodbujanje dialoga med mladimi in odločevalci o politiki za mlade). Proračun celotnega programa za obdobje 2007-2013 znaša 885 milijonov evrov. S temi sredstvi se bodo financirali projekti in aktivnosti znotraj navedenih petih dejavnosti. Programa se lahko udeležijo države članice, države EFTE, ki so članice sporazuma Evropskega gospodarskega prostora, države kandidatke, države Zahodnega Balkana in Švica (Sklep št. 1719/2006/ES Evropskega parlamenta in Sveta o uvedbi programa Mladi v akciji za obdobje 2007-2013, 2006).

- **Media 2007**

Media 2007 je podporni program za evropski avdiovizualni sektor za obdobje od 1. januarja 2007 do 31. decembra 2013. Splošni cilji programa so: (a) ohraniti in povečati evropsko kulturno in jezikovno raznolikost in kinematografsko ter avdiovizualno dediščino, zagotoviti javnosti dostop do te dediščine in spodbujati dialog med kulturami; (b) povečati razširjenost in gledanost evropskih avdiovizualnih del znotraj in zunaj meja Evropske unije, vključno z večjim sodelovanjem med udeleženci; (c) okrepiti konkurenčnost evropskega avdiovizualnega

sektorja v okviru odprtega in konkurenčnega evropskega trga, ki nudi ugodne razmere za zaposlovanje, vključno s spodbujanjem povezav med strokovnjaki v avdiovizualnem sektorju. Za doseg te ciljev program Media 2007 podpira pridobivanje in izpopolnjevanje znanj na avdiovizualnem področju in razvoj evropskih avdiovizualnih del, distribucijo in promocijo evropskih avdiovizualnih del ter pilotne projekte za zagotovitev prilagoditve programa razvoju trga. Finančna sredstva za izvajanje tega programa za obdobje 2007-2013 znašajo 754,95 milijonov evrov. Program je odprt za sodelovanje držav članic EU, držav EFTE, držav pristopnic in držav Zahodnega Balkana. Upravičenci programa so lahko pravne in fizične osebe (Sklep št. 1718/2006/ES Evropskega parlamenta in Sveta o izvajanju podpornega programa za evropski avdiovizualni sektor (MEDIA 2007), 2006).

- **Kultura 2007-2013 (Culture 2007-2013)**

Program Kultura je osnovna oblika finančne podpore čezmejnega kulturnega sodelovanja v Evropi. Njegov proračun za obdobje 2007-2013 znaša 400 milijonov evrov, kar je precej več od vsote, ki jo je imel na voljo njegov predhodnik, program Kultura 2000. Splošni cilj programa je z razvojem kulturnega sodelovanja med ustvarjalci, kulturnimi akterji in kulturnimi institucijami držav, ki sodelujejo v programu Kultura, uveljaviti kulturni prostor, ki je skupen vsem Evropejcem in temelji na skupni kulturni dediščini, za spodbujanje zavesti o evropskem državljanstvu. Program je odprt za sodelovanje neavdiovizualnih kulturnih panog, zlasti majhnih kulturnih podjetij, kjer imajo te panoge nepridobiten kulturni značaj. Podrobni cilji programa so spodbujanje transnacionalne mobilnosti kulturnih akterjev, spodbujanje transnacionalnega kroženja umetniških del, kulturnih in umetniških izdelkov ter pospeševanje medkulturnega dialoga. Sodelujejo lahko države članice EU, države EFTE, države kandidatke in države Zahodnega Balkana, ki so vključene v proces stabilizacije in pridruževanja (Sklep št. 1855/2006/ES Evropskega parlamenta in Sveta o uvedbi programa Kultura (2007-2013), 2006).

- **Program ukrepov Skupnosti na področju zdravja (2008-2013)**

Program ukrepov Skupnosti na področju zdravja dopolnjuje, podpira in dodaja vrednost politikam držav članic ter prispeva k večji solidarnosti in blaginji v Evropski uniji z varovanjem in spodbujanjem zdravja in varnosti državljanov ter izboljšanjem javnega zdravja. Program je uveden za obdobje od 1. januarja 2008 do 31. decembra 2013. Cilji programa so izboljšati zdravstveno varnost državljanov, spodbujati zdravje (vključno z zmanjšanjem zdravstvenih neenakosti) in zbirati ter širiti zdravstvene informacije in zdravje. Finančna sredstva za izvajanje programa znašajo 321,5 milijonov evrov za celotno obdobje trajanja programa. V programu lahko sodelujejo države članice, države EFTE, države kandidatke in države Zahodnega Balkana, ki so vključene v proces stabilizacije in pridruževanja (Sklep št. 1350/2007/ES Evropskega parlamenta in Sveta o uvedbi drugega programa ukrepov Skupnosti na področju zdravja (2008-2013), 2007).

- **Program ukrepov Skupnosti na področju potrošniške politike (2007-2013)**

Program ukrepov Skupnosti na področju potrošniške politike ima za glavni cilj dopolnjevanje, podpiranje in spremljanje politik držav članic ter prispevanje k varovanju zdravja, varnosti ter ekonomskih in pravnih interesov potrošnikov kakor tudi spodbujanje njihovih pravic do obveščenosti, izobraževanja in samoorganiziranja za zaščito njihovih interesov. Ta glavni cilj bo poskušal dosegati s pomočjo dveh podciljev, ki sta: (a) zagotoviti visoko raven varstva potrošnikov, zlasti z izboljšanjem strokovnih podlag, izboljšanjem posvetovanja s potrošniki in izboljšanjem zastopanja interesov potrošnikov; (b) zagotoviti učinkovito uporabo predpisov o varstvu potrošnikov, zlasti s sodelovanjem pri izvrševanju zakonodaje, obveščanju, izobraževanju in pravnem varstvu. Finančna sredstva za izvajanje programa za obdobje od 31. decembra 2006 do 31. decembra 2013 so 156,8 milijonov evrov. Do teh sredstev so upravičene države članice, države EFTE, države kandidatke in države Zahodnega Balkana, ki so vključene v proces stabilizacije in pridruževanja (Sklep št. 1926/2006/ES Evropskega parlamenta in Sveta o uvedbi programa ukrepov Skupnosti na področju potrošniške politike (2007-2013), 2006).

- **Progress**

Progress je program za zaposlovanje in socialno solidarnost, ki finančno podpira uresničevanje ciljev Evropske unije na področjih zaposlovanja in socialnih zadev, kakor je določeno v sporočilu Komisije o socialni agendi, in s tem prispeva k doseganju ciljev Lizbonske strategije na teh področjih. Program je razdeljen na pet področij: (1) »Zaposlovanje«, ki podpira izvajanje Evropske strategije zaposlovanja; (2) »Socialna zaščita in vključevanje«, ki podpira izvajanje odprte metode koordinacije; (3) »Delovni pogoji«, področje, ki pokriva izboljšanje delovnega okolja in delovnih pogojev, vključno z zdravjem in varnostjo pri delu ter z usklajevanjem poklicnega in družinskega življenja; (4) »Nediskriminacija in raznolikost«, ki podpira učinkovito izvajanje načela prepovedi diskriminacije in pospešuje njegovo uvajanje v vse politike Skupnosti; (5) »Enakost spolov«, ki podpira učinkovito izvajanje načela enakosti spolov in spodbuja integracijo tega načela v boju proti diskriminaciji. Dostop do programa je odprt za vse države članice, države EFTA, države kandidatke in države Zahodnega Balkana, ki so vključene v proces stabilizacije in pridruževanja. Proračun programa v obdobju 2007-2013 znaša 657,59 milijonov evrov (Sklep št. 1672/2006/ES Evropskega parlamenta in Sveta o uvedbi programa Skupnosti za zaposlovanje in socialno solidarnost – Progress, 2006).

- **Evropa za državljane (Europe for Citizens)**

Evropa za državljane je nov program, ki od 1. januarja 2007 podpira dejavnosti in organizacije, ki spodbujajo aktivno evropsko državljanstvo, t.j. udeležbo državljanov in organizacij civilne družbe v procesu evropskega povezovanja. Program se uresničuje preko

štirih akcij: (1) Aktivni državljani za Evropo, v sklopu katere sta partnerstvo med mesti in projekti državljanov; (2) Aktivna civilna družba v Evropi, ki je preko strukturne podpore na podlagi programa dela na evropski ravni bodisi s podporo za transnacionalne projekte usmerjena v organizacije civilne družbe; (3) Skupaj za Evropo, ki vključuje organizacijo večjih dogodkov (vseevropske konference, umetniški dogodki idr.), študije in informacijska orodja; (4) Aktivno evropsko spominjanje, v sklopu katere so ohranjanje glavnih krajev in arhivov, povezanih z deportacijami, in ohranjanje spomina na žrtve. V programu lahko sodelujejo države članice, države EFTE, države kandidatke in države Zahodnega Balkana. Finančna sredstva za izvajanje programa Evropa za državljane za obdobje 2007-2013 znašajo 215 milijonov evrov (Sklep št. 1904/2006/ES Evropskega parlamenta in Sveta o uvedbi programa Evropa za državljane, 2006).

- **Solidarnost in upravljanje migracijskih tokov (Solidarity and Manangement of Migration Flows)**

Glavni cilj okvirnega programa Solidarnost in upravljanje migracijskih tokov je zavzemanje za pravično porazdelitev odgovornosti med državami članicami pri uvajanju celovitega upravljanja zunanjih meja Evropske unije ter uresničevanje skupne politike o azilu in imigracijah. Okvirni program sestavljajo štiri finančni instrumenti: (1) Sklad za zunanje meje (2007-2013); (2) Sklad za vključevanje državljanov tretjih držav (2007-2013); (3) Sklad za vračanje (2008-2013); (4) Evropski sklad za begunce (2008-2013). Do finančni sredstev, ki za celoten okvirni program za obdobje 2007-2013 znašajo 4020,36 milijonov evrov, so države članice upravičene različno, odvisno od njihovega položaja v Protokolu o schengenskem pravnem redu (Solidarity and Manangement of Migration Flows, 2008).

- **Varnost in varstvo svoboščin (Security and safeguarding Liberties)**

Okvirni program Varnost in varstvo svoboščin je namenjen zagotavljanju učinkovitega sodelovanja držav članic v boju proti kriminalu in terorizmu ter krepitvi preventivnih ukrepov na teh področjih. Okvirni program sestavljata dva posebna programa: (1) Preprečevanje kriminala in boj proti njemu; (2) Program za zagotavljanje varnosti državljanov pred grožnjami, kot so terorizem in ostala varnostna tveganja. Skupni znesek za uresničevanje okvirnega programa za obdobje 2007-2013 je 745 milijonov evrov (Security and safeguarding Liberties, 2008).

- **Temeljne pravice in pravosodje (Fundamental rights and Justice)**

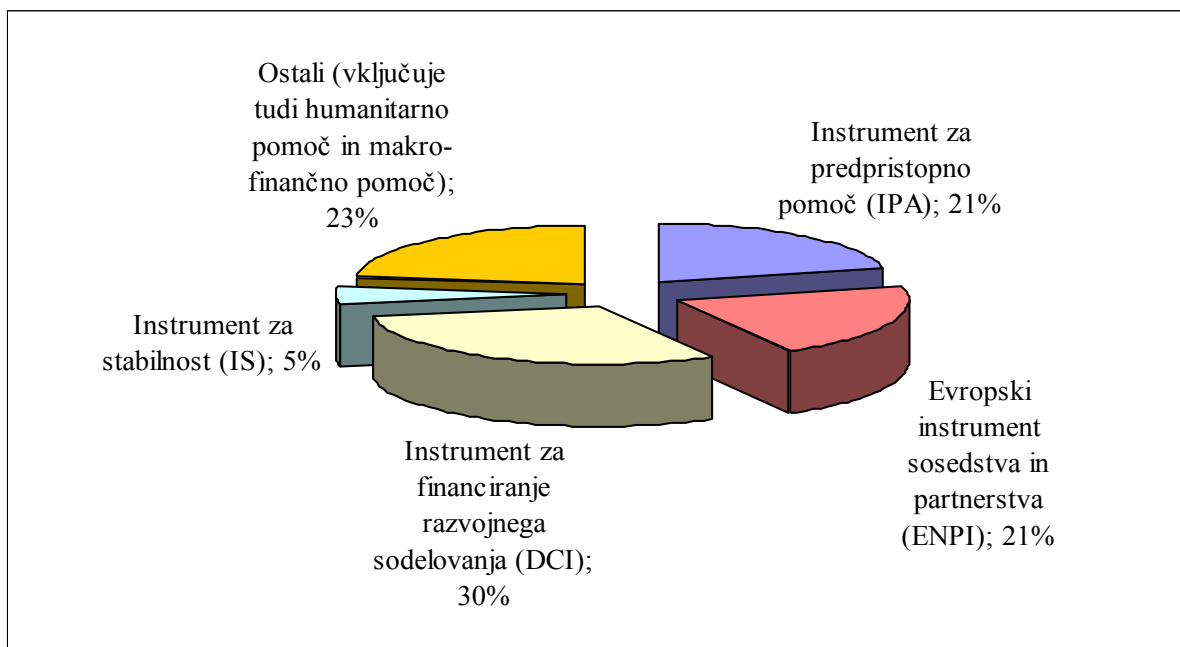
Okvirni program Temeljne pravice in pravosodje predstavlja bistveno poenostavitev in racionalizacijo obstoječe finančne podpore na območju svobode, varnosti in pravice. Za cilj ima podpirati združenja civilne družbe, boj proti rasizmu, ksenofobiji in antisemitizmu ter varstvo državljanskih pravic. Sestavlja ga pet instrumentov: (1) Preventiva in boj proti nasilju

nad otroci, mladimi, ženskami in varstvo žrtev ter rizičnih skupin (Daphne III), (2) Prevenitiva pred uporabo drog in informiranje; (3) Temeljne pravice in državljanstvo; (4) Civilno pravosodje; (5) Kazensko pravosodje. Za izvajanje celotnega okvirnega programa je v obdobju 2007-2013 namenjenih 542,9 milijonov evrov (Fundamental rights and Justice, 2008).

3.4.4. EU kot globalni akter

Evropska unija ima interes aktivnega vplivanja na dolgoročne gospodarske in politične odločitve, ki vplivajo na blagostanje in varnost Evropejcev. Za doseganje ciljev globalnih razsežnosti ima na voljo vrsto posodobljenih programov oziroma instrumentov.

Slika 7: EU kot globalni akter – razdelitev po glavnih instrumentih

Vir: EU Funding in figures, 2007.

3.4.4.1. Predpristopna pomoč

Evropska unija zagotavlja posebno finančno pomoč državam kandidatkam in državam potencialnim kandidatkam za članstvo v EU. Programe in instrumente, ki jih Evropska unija namenja za to področje, predstavljam v poglavju »Programi predpristopne pomoči za Zahodni Balkan« na strani 39.

3.4.4.2. Zunanja pomoč

Pomemben cilj pomoči Evropske Unije je spodbujanje političnih, gospodarskih in socialnih reform v njenem sosedstvu.

- **Evropski instrument sosedstva in partnerstva (ENPI)**

Evropski instrument sosedstva in partnerstva zagotavlja finančno pomoč, ki se uporablja v skupno korist držav članic EU in t.i. partnerskih držav (Alžirija, Armenija, Azerbajdžan, Belorusija, Egipt, Gruzija, Izrael, Jordanija, Libanon, Libija, Maroko, Moldavija, palestinska uprava Zahodnega dela in Gaze, Ruska federacija, Sirija, Tunizija in Ukrajina). Namenjen je izboljševanju (gospodarskega) sodelovanja med EU in partnerskimi državami ter podpori pri izvajanju sporazumov o partnerstvu in sodelovanju, pridružitvenih sporazumov ter ostalih obstoječih ali prihodnjih sporazumov. Spodbuja tudi prizadevanja partnerskih držav, ki so usmerjena v pospeševanje odgovornega upravljanja in pravičnega socialnega in gospodarskega razvoja. Proračun programa v obdobju 2007-2013 znaša 11,181 milijarde evrov (Uredba (ES) št. 1638/2006 Evropskega parlamenta in Sveta o splošnih določbah o ustanovitvi Evropskega instrumenta sosedstva in partnerstva, 2006).

- **Instrument za financiranje razvojnega sodelovanja (DCI)**

Instrument za razvojno sodelovanje podpira sodelovanje z državami, ozemlji in regijami v razvoju. Cilj sodelovanja v okviru tega programa je izkoreninjanje revščine v partnerskih državah in regijah v okviru trajnostnega razvoja, vključno z doseganjem razvojnih ciljev tisočletja³⁴ ter spodbujanje demokracije, dobrega javnega upravljanja, spoštovanja človekovih pravic in pravne države. Združuje vse prejšnje geografske in tematske instrumente na enem mestu, pomoč pa namenja v države Latinske Amerike, Azije, Srednje Azije, Bližnjega vzhoda in Južno Afriko, ki ne prejemajo pomoči iz instrumentov IPA in ENPI. V obdobju 2007-2013 je v sklopu Instrumenta za razvojno sodelovanje na voljo 16,897 milijarde evrov (Uredba (ES) št. 1905/2006 Evropskega parlamenta in Sveta o vzpostavitvi instrumenta za financiranje razvojnega sodelovanja, 2006).

- **Evropski instrument za demokracijo in človekove pravice (EIDHR)**

Evropski instrument za demokracijo in človekove pravice zagotavlja pomoč v okviru politike Skupnosti glede razvojnega sodelovanja ter gospodarskega, finančnega in tehničnega sodelovanja s tretjimi državami, ki prispeva k razvoju in utrjevanju demokracije in pravne države ter spoštovanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Instrument se uporablja za:

(a) spodbujanje in krepitev participativne in predstavniške demokracije, vključno s

³⁴ Razvojne cilje tisočletja je 8. februarja 2000 sprejela Generalna skupščina Združenih narodov.

parlamentarno, in procesov demokratizacije, predvsem prek organizacij civilne družbe; (b) spodbujanje in varovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, kakor so razglašene v Splošni deklaraciji človekovih pravic; (c) utrjevanje mednarodnega okvira za varovanje človekovih pravic, pravičnost, pravno državo in spodbujanje demokracije. Instrument uresničuje tudi težnjo Evropske unije po hitrem odzivanju na nepredvidene potrebe v izjemnih okoliščinah in izboljšanju verodostojnosti in zavezanosti k spodbujanju demokracije in človekovih pravic. Finančna sredstva za izvajanje ukrepov znotraj instrumenta za obdobje 2007-2013 znašajo 1,104 milijarde evrov (Uredba (ES) št. 1889/2006 Evropskega parlamenta in Sveta o uvedbi instrumenta financiranja za spodbujanje demokracije in človekovih pravic po svetu, 2006).

- **Instrument za financiranje sodelovanje z industrializiranimi državami (ICI)**

Instrument podpira gospodarsko, finančno in tehnično sodelovanje (ter druge oblike sodelovanja) z industrializiranimi državami in ozemlji ter drugimi državami in ozemlji z visokim dohodkom. Namenjen je povezovanju s partnerji, ki imajo podobne politične, gospodarske in institucionalne strukture in vrednote ter so pomembni dvostranski partnerji in akterji v večstranskih forumih in v politiki svetovnega reda. Države in ozemlja, ki jih zajema ta program so Avstralija, Bahrajn, Brunej, Kanada, Kitajski Tajpej, Hongkong, Japonska, Republika Koreja, Kuvajt, Macao, Nova Zelandija, Oman, Katar, Saudova Arabija, Singapur, Združeni arabski emirati in Združene države. Referenčni finančni znesek za izvajanje tega instrumenta za obdobje od leta 2007 do 2013 je 172 milijonov evrov (Uredba Sveta (ES) št. 1934/2006 o oblikovanju instrumenta za financiranje sodelovanja z industrializiranimi državami in ozemlji ter drugimi državami in ozemlji z visokim dohodkom, 2006).

- **Instrument za stabilnost (IS)**

Instrument za stabilnost zagotavlja finančno pomoč za reševanje glavnih svetovnih in nadnacionalnih vprašanj, ki lahko povzročajo nestabilnost. Pomoč se skozi Instrument za stabilnost nameni le v določenem obsegu, ko ustreznega in učinkovitega odziva ni možno zagotoviti na podlagi drugih instrumentov zunanje pomoči Evropske unije. Posebna cilja Instrumenta za stabilnost sta: (a) pomoč kot odziv na krizne razmere ali porajajočo se krizo; (b) pomoč v okviru stabilnih razmer za sodelovanje. Finančna sredstva za izvajanje tega instrumenta v obdobju 2007-2013 znašajo 2,062 milijarde evrov (Uredba (ES) št. 1717/2006 Evropskega parlamenta in Sveta o vzpostavitvi instrumenta za stabilnost, 2006).

- **Humanitarna pomoč**

Humanitarna pomoč zajema hitro posredovanje in finančno pomoč tretjim državam v primerih naravnih nesrečah, vojn, konfliktov in strukturnih kriz, kot so politični, ekonomski in socialni zlomi.

4. DRŽAVE ZAHODNEGA BALKANA IN NEPOVRATNA SREDSTVA EU

Vse države Zahodnega Balkana so zajete v proces stabilizacije in pridruževanja in se obravnavajo kot (potencialne) države kandidatke za polnopravno članstvo v EU. Iz tega naslova jim Evropska unija v obdobju 2007-2013 zagotavlja posebej usmerjeno finančno pomoč v podporo njihovim prizadevanjem za pospeševanje političnih, gospodarskih in institucionalnih reform, v prvi vrsti skozi novi Instrument za predpristopno pomoč pod kratico IPA. Dodatno so države Zahodnega Balkana s podpisom posameznih bilateralnih sporazumov z Evropsko komisijo upravičene tudi do sodelovanja v drugih (centraliziranih) programih nepovratnih sredstev EU, kot na primer v Sedmem okvirnem programu za razvoj in raziskave, Okvirnem programu za konkurenčnost in inovativnost, Mladi v akciji, Media 2007 in ostalih.

4.1. STRATEGIJA ŠIRITVE EU NA ZAHODNEM BALKANU

Širitev je eno izmed najmočnejših orodij politike EU. S krepitvijo miru, varnosti, svobode, demokracije in s preprečevanjem sporov uresničuje strateške interese EU. Skladno s členom 49 Pogodbe o Evropski uniji lahko za članstvo v EU zaprosi vsaka evropska država, ki spoštuje načela svobode, demokracije, spoštovanja človekovih pravic, temeljnih svoboščin in pravne države. Trenutni program širitve³⁵ zajema Zahodni Balkan in Turčijo. Evropski svet je na zasedanju v Solunu junija 2003 jasno poudaril odločenost, da v celoti in učinkovito podpre evropsko perspektivo držav Zahodnega Balkana, ki naj bi, potem ko izpolnijo zastavljena merila, postale sestavni del Evropske unije. Prenovljeno soglasje o širitvi, ki je bilo dogovorjeno na Evropskem svetu decembra 2006 v Solunu, temelji na načelih utrjevanja zavez, uveljavljanja poštenih in strogih pogojev ter boljšega obveščanja javnosti, skupaj s (absorpcijsko) sposobnostjo EU za vključevanje novih članic. Vse države Zahodnega Balkana se štejejo kot potencialne države kandidatke, vendar je razlikovanje med državami kandidatkami in državami potencialnimi kandidatkami zelo jasno.

Države Zahodnega Balkana se delijo v dve skupini:

- a. države kandidatke
 - Hrvaška
 - Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija
- b. države potencialne kandidatke
 - Bosna in Hercegovina
 - Črna Gora
 - Srbija (vključno s Kosovom³⁶)
 - Albanija

³⁵ Proces pridruževanja daje državam (potencialnim) kandidatkam novo ekonomsko perspektivo in spodbudo za razvoj. Istočasno pa predstavlja nevarnost v obliki korenitih ekonomskih in političnih sprememb, ki jih je potrebno izpeljati zaradi vstopanja v EU (Dimitrova, 2004, str. 12).

³⁶ V skladu z resolucijo Varnostnega sveta ZN št. 1244.

Znotraj novega Instrumenta za predpristopno pomoč status države pomembno določa njeno upravičenost do sodelovanja v posameznih komponentah (glej Tab. 2, str. 39) in s tem višino razpoložljivih nepovratnih sredstev. Država lahko iz statusa države potencialne kandidatke v status države kandidatke napreduje le s soglasno politično odločitvijo Evropskega sveta, sprejeto po oceni Evropske komisije.

Predpristopna strategija zajema številne okvirje in mehanizme. Najpomembnejši okvir za evropsko usmeritev držav Zahodnega Balkana predstavlja stabilizacijsko-pridružitveni proces (SAP). V splošnem se izraz »predpristopna strategija« nanaša na pobude, s katerimi želi EU državam kandidatkam za članstvo približati svoje standarde na političnem, ekonomskem in pravnem področju, da kasneje ob dejanskem vstopu nove članice v EU absorpcija mine brez (nepričakovanih) zapletov. Predpristopno obdobje (Cremona, 2003, str.10) ni zgolj proces priprave za državo kandidatko, temveč je ta proces v veliki meri namenjen sami EU. V realnosti se prav predpristopno obdobje kaže kot zelo težavno, če ne celo najbolj težavno poglavje celotne zgodbe procesa širitve EU.

Poleg tega, da je predpristopna finančna pomoč obenem priprava držav pristopnic EU na aktivno sodelovanje v strukturnih skladih, je eden izmed poglavitnih razlogov dodeljevanja te pomoči tudi zagotavljanje večjega gospodarskega potenciala Evrope (Lajh, 2006, str. 116). Da bi se države Zahodnega Balkana v predpristopnem obdobju uspešno in učinkovito uskladile z evropskimi standardi, politikami in pravnim redom, Evropska unija že nekaj časa zagotavlja finančno pomoč za pospeševanje političnih, gospodarskih in institucionalnih³⁷ reform v teh državah.

4.2. PRETEKLI PROGRAMI ZA ZAHODNI BALKAN

V smislu vključevanja držav Srednje in Vzhodne Evrope v evropske integracijske procese je Evropska unija angažirala določena finančna sredstva, najprej znotraj programa PHARE, kasneje pa tudi znotraj ostalih instrumentov predpristopne pomoči in posameznih komunitarnih programov EU. V prejšnjem finančnem okviru 2000-2006 so države Zahodnega Balkana lahko sodelovale znotraj treh finančnih instrumentov predpristopne pomoči Evropske unije, t.j. programa PHARE, programa ISPA in programa SAPARD. Dodatno so sodelovale tudi v programu CARDS, ki je podpiral cilje in mehanizme stabilizacijsko-pridružitvenega sporazuma.

Program PHARE je bil sprva ustanovljen kot pomoč poljskemu in madžarskemu gospodarstvu že daljnega leta 1989, kasneje pa se je njegov domet razširil na podporo za

³⁷ Postkomunistične države, kamor uvrščamo tudi države Zahodnega Balkana, so podedovale birokracijo, ki ji manjka večina regulativnih institucij, ki jih potrebuje moderna država in gospodarstvo za svoje delovanje, kot tudi nekateri nujni pogoji za delovanje mehanizmov odgovornosti (Spremljanje pridruženja EU, 2002, str. 42).

vzpostavljanje demokracije in tržnega gospodarstva v nekdanjih komunističnih državah, med njimi tudi v državah Zahodnega Balkana. Na ta način je postal osrednji program predpristopne pomoči, ki je vključevala ukrepe vzpostavljanja institucij (s spremljajočimi investicijami) in ukrepe za pospeševanje ekonomske in socialne kohezije. V obdobju 2000-2006 je EU namenjala v okviru tega programa 1,56 milijarde³⁸ evrov letno.

Program ISPA je začel³⁹ delovati leta 2000 kot instrument predpristopne strukturne politike. Ustvarjen je bil po vzoru Kohezijskega sklada in je bil tako namenjen sofinanciranju večjih projektov s področja varovanja okolja in prometne infrastrukture. Minimalna vrednost posameznega projekta je morala biti 5 milijonov evrov. Nepovratna pomoč je lahko dosegla tudi do 75 odstotkov vrednosti posameznih projektov s področja transportnih mrež, gospodarjenja z vodami in kakovosti zraka. V obdobju 2000-2006 je imel program ISPA letni proračun v višini 1,04 milijarde evrov.

Program SAPARD je bil poseben predpristopni program, ki je podpiral projekte s področja kmetijstva in razvoja podeželja. Upravičenci do sredstev programa so bili kmetovalci, živilsko predelovalna industrija in občine. EU je v obdobju 2000-2006 zagotovila za ta program 520 milijonov evrov na leto. Program SAPARD je bil namenjen pripravam na članstvo v skupni kmetijski politiki EU in je bil najbolj podoben Strukturnim skladom, ki so bili namenjenim državam članicam.

Od leta 1997 naprej lahko države kandidatke že v predpristopnem obdobju sodelujejo tudi v komunitarnih programih EU, ki so sicer prvotno namenjeni samo polnopravnim članicam EU in pospeševanju sodelovanja med njimi. S to spremembo se državam kandidatkam tako pomaga vnaprej seznaniti s komunitarnimi politikami programov in metodološkimi postopki, udeležba pa upravičencem iz držav kandidatk dobro prikaže delovanje politik v praksi. Države kandidatke se morajo za udeležbo v komunitarnih programih prijaviti in o pogojih sodelovanja pogajati⁴⁰ z Evropsko komisijo. Najpogostejši komunitarni programi, v katerih so sodelovale države kandidatke, so: Okvirni program za raziskave in razvoj, Socrates in Youth Culture. Za nekatere države kandidatke sodelovanje ni bilo samoumevno iz asociacijskih sporazumov (Cremona, 2003, str. 24). V takšnih primerih so kandidatke urejale sodelovanje skozi posebne bilateralne sporazume.

³⁸ V cenah iz leta 1999.

³⁹ Leto 2000 označuje mejnik, ko je EU podvojila višino predpristopne pomoči in uvedla dva nova programa za zagotavljanje podpore in finančnih sredstev državam Srednje in Vzhodne Evrope (Nugent, 2004, str. 173).

⁴⁰ Država kandidatka se z Evropsko komisijo glede sodelovanja v posameznem komunitarnem programu pogaja v prvi vrsti o višini finančnega prispevka države kandidatke in položaju kandidatke v institucionalni strukturi programa. Finančni prispevek kandidatke se (je) lahko sofinancira(l) iz programa PHARE, ki je (bil) oblika prepristopne pomoči državam kandidatkam.

4.3. PROGRAMI PREDPRISTOPNE POMOČI ZA ZAHODNI BALKAN

4.3.1. Instrument za predpristopno pomoč (IPA)

Instrument za predpristopno pomoč je nov program predpristopne pomoči, ki je začel veljati s 1. januarjem 2007 in je združil vse dosedanje oblike predpristopne pomoči v en sam, skupen in usmerjen instrument. Nadomešča prejšnje predpristopne finančne instrumente PHARE, ISPA, SAPARD in Predpristopno uredbo za Turčijo ter tako poenostavlja upravljanje s programi za države pristopnice⁴¹. Da bi se racionalizirala pomoč za države Zahodnega Balkana in da bi se izognili nepotrebnemu procesu postopne opustitve, IPA nadomešča tudi finančni instrument CARDS. Instrument IPA lahko kot država kandidatka koristi tudi Turčija.

Novi predpristopni instrument namenja finančno pomoč za vzpostavljanje institucij, regijsko in čezmejno sodelovanje, razvoj človeških virov in razvoj podeželja. Skupni finančni referenčni znesek v obdobju 2007-2013 znaša 11.468 milijonov evrov. Države upravičenke do črpanja nepovratnih sredstev iz tega instrumenta so razdeljene v dve kategoriji glede na njihov status, ki določa tudi dostop do sodelovanja znotraj posameznih komponent Instrumenta za predpristopno pomoč.

Tabela 2: Upravičenost držav Zahodnega Balkana do koriščenja finančnih sredstev po posameznih komponentah Instrumenta za predpristopno pomoč

Komponente IPA	Upravičenost do sodelovanja v posamezni komponenti	
	Države kandidatke (Hrvaška, NJR Makedonija)	Države potencialne kandidatke (Bosna in Hercegovina, Črna Gora, Srbija s Kosovom, Albanija)
1. Pomoč pri prehodu in vzpostavljanje institucij	Da	Da
2. Čezmejno sodelovanje	Da	Da
3. Regionalni razvoj	Da	Ne
4. Razvoj človeških virov	Da	Ne
5. Razvoj podeželja	Da	Ne

Vir: Uredba Sveta (ES) št. 1085/2006 o vzpostavitvi Instrumenta za predpristopno pomoč (IPA), 2006.

Zadnje tri komponente (regionalni razvoj, razvoj človeških virov, razvoj podeželja) so namenjene samo državam kandidatkam, t.j. Hrvaški in NJR Makedoniji, za katere se pomoč že namenja pripravam za izvajanje in upravljanje skupne kmetijske in kohezijske politike EU. Ko država potencialna kandidatka enkrat dobi status priznane države kandidatke, bo

⁴¹ V tem okviru se bodo upoštevale zahteve politik Skupnosti, ki jih morajo izpolniti nove države kandidatke in države potencialne kandidatke.

instrument IPA dopolnil pomoč, ki zajema vseh pet zgoraj navedenih komponent, s tem da bo veliko večja pozornost s postopnega usklajevanja s pravnim redom prešla na samo sprejemanje in izvajanje pravnega reda Evropske unije.

Tabela 3: Indikativni razpored sredstev Instrumenta za predpristopno pomoč v obdobju 2007-2010 za države Zahodnega Balkana (v mio. evrov) in število prebivalcev (v mio.)

Država	2007	2008	2009	2010	št. preb. v mio
Hrvaška	138,5	146	151,2	154,2	4,4
NJR Makedonija	58,5	70,2	81,8	92,3	2,0
Srbija	186,7	190,9	194,8	198,7	7,5
Črna Gora	31,4	32,6	33,3	34	0,6
Kosovo	63,3	64,7	66,1	67,3	2,5
Bosna in Hercegovina	62,1	74,8	89,1	106	4,0
Albanija	61	70,7	81,2	93,2	3,2

Vir: Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA), Multi-Annual indicative financial framework, 2006.

4.3.2. Twinning

Program Twinning je namenjen državam kandidatkam za vzpostavitev⁴² institucionalnih in administrativnih sposobnosti, da lahko neodvisno sprejemajo in udeležujejo pravni red EU še pred formalnim vstopom. Osnova programa (Evrobilten št. 18, 2000) je dodelitev t.i. predpristopnega svetovalca, ki je aktiven državni uradnik ali uslužbenec pooblaščen vladne službe iz države članice EU, v primerljive institucije držav kandidat z namenom, da le-ta s svojim strokovnim znanjem in izkušnjami s področja, ki je predmet posameznega projekta znotraj programa Twinning, pomaga pri prilagajanju institucionalnih in administrativnih struktur standardom Evropske unije. Program poteka od marca 1998 dalje in ni časovno omejen. Letni proračun programa znaša 157 milijonov evrov.

4.3.3. Instrument za tehnično pomoč in izmenjavo informacij (TAIEX)

Instrument za tehnično pomoč in izmenjavo informacij je program kratkoročne tehnične pomoči na področju prenosa, implementacije in uveljavljanja evropskega pravnega reda za nove članice, države (potencialne) kandidatke, države evropske sosedske politike (med njimi tudi Maroko, Alžirija, Libanon, Egipt in Izrael) in Rusijo. Program nudi pomoč v sledečih oblikah: (1) seminarji in delavnice, ki se odvijajo v Bruslju, državi članici, državi kandidatki

⁴² Gre za zelo pragmatično metodo, ki je prilagojena posameznemu primeru (projektu), katerega končni cilj je reformiranje javne uprave. V obdobju 1998-2001 je bilo izpeljanih preko 500 twinning projektov, v katerih je bilo pogosto vključenih več držav članic (Vassiliou, 2007, str. 101).

ali drugi državi upravičenki programa in so namenjeni širšemu spektru udeležencev za spoznavanje posameznih področij pravnega reda EU; (2) obiski strokovnjakov iz novih članic, držav (potencialnih) kandidatk in drugih držav upravičenk programa pri ustreznih institucijah Evropske komisije in/ali državah članicah z namenom reševanja specifičnih vprašanj pravnega reda EU; (3) obiski strokovnjakov iz držav članic EU, ki novim državam članicam, državam (potencialnim) kandidatkam in drugim državam upravičenkam programa nudijo pomoč pri reševanju specifičnih vprašanj pri prenosu, izvajanju in uveljavljanju pravnega reda Evropske unije. Program od oktobra 1999 pa deluje v okviru Generalnega direktorata za širitev EU. Podatek o višini proračuna ni (javno) dostopen (TaieX, 2008).

4.3.4. PRINCE

Program PRINCE zagotavlja v obdobju 2003-2008 finančno pomoč projektom, katerih namen je obveščati javnost o temah, povezanih s širitvijo Evropske unije. Cilj programa je povečevati zavedanje javnosti o prednostih in izzivih celotnega širitvenega procesa, pridobivati podporo javnosti glede širitvene politike ter pospeševati družbeni in kulturni dialog znotraj civilne družbe. Razpoložljiva sredstva se gibljejo od 100.000 do 300.000 evrov za posamezen projekt, kjer EU pokriva največ 75% stroškov na projektu. Projekt oziroma komunikacijska akcija mora biti transnacionalne narave in mora vključevati vsaj tri države članice EU.

4.4. OSTALI PROGRAMI EU ZA DRŽAVE ZAHODNEGA BALKANA

Vse države Zahodnega Balkana imajo v finančnem okviru 2007-2013 pravico sodelovati v komunitarnih programih na podlagi posameznih (bilateralnih) okvirnih sporazumov. Udeležba v teh programih je pomembno sredstvo za pospeševanje integracije, sodelovanja in razvoja politik. Evropska komisija poskuša skupaj s posameznimi državami identificirati komunitarne programe, ki so v interesu držav in mejah njihovih sposobnosti za uspešno izvajanje. Od 1. januarja 2007 je večina držav Zahodnega Balkana upravičena do sodelovanja na področju znanosti in raziskav v sklopu Sedmega okvirnega programa za raziskave in razvoj, kot tudi v programih Progress, Okvirnem programu za konkurenčnost in inovativnost, Carine 2013, Fiscalis 2013 in Kultura 2007. Poseben poudarek je na vključevanju študentov iz držav Zahodnega Balkana v okviru programa Erasmus Mundus, kjer je Evropska unija še povečala število štipendij, za katere je zagotovljenih približno 10 milijonov evrov letno. Novost, ki se pripravlja v letu 2008 s strani Evropske komisije (Western Balkans: Enhancing the European Perspective, 2008), je poseben komunikacijski dokument, po katerem bodo lahko potencialne države kandidatke sodelovale v komunitarnih programih pod enakimi pogoji kot države kandidatke, kar vključuje stopnjo sofinanciranja na projektih, ki se bo dvignila s 75% na 90%, proces vključevanja držav Zahodnega Balkana v dodatne programe pa se bo nadaljeval v letu 2008 in 2009.

5. SKLEP

Nepovratna sredstva Evropske unije predstavljajo zelo široko in kompleksno področje. V diplomskem delu je na pregleden način analiziranih 36 izbranih programov nepovratnih sredstev Evropske unije za obdobje 2007-2013. Vsak posamezen program je sistematično uvrščen v enega od štirih razdelkov novega evropskega finančnega okvira. Razumljivo so predstavljeni glavni cilji vsakega programa, njegov namen, podprogrami, upravičenci, proračun in trajanje. Diplomsko delo ima veliko praktično vrednost za vse, ki bi si želeli ustvariti jasno sliko o področju nepovratnih sredstev Evropske unije in njenih programih v obdobju 2007-2013. Dodatno potencialne prijavitelje seznanja s potjo, ki jo bodo morali prehoditi, če se odločijo za prijavo svojih projektov na razpise za nepovratna sredstva EU. Na podlagi obsežne analize obstoječih virov in literature menim, da diploma v tem trenutku predstavlja najbolj celovit javno dostopen dokument v slovenskem jeziku na obravnavano temo. Vsi izrazi s področja nepovratnih sredstev in prevodi programov iz angleščine v pričujočem diplomskem delu so dosledno usklajeni z uporabo splošnih in posebnih (programskih) uredb in sklepov Evropske komisije in/ali Evropskega sveta, objavljenih v Uradnih listih Evropske unije, in tako vnašajo pravilnost in doslednost uporabljene terminologije, kar v ostali literaturi in (vladnih) virih na internetu ni praksa.

Nepovratna sredstva Evropske unije predstavljajo obliko sofinanciranja projektov splošnega evropskega interesa. V povprečju se sofinancira od 15% do 75% upravičenih stroškov na projektu, za katere se na razpisih prijavijo privatne in javne organizacije (v izjemnih primerih tudi posamezniki) iz držav članic EU in tudi ostalih držav. Poleg nepovratnih sredstev Evropska unija opredeljuje tudi drugo možno obliko financiranja, t.j. javna naročila, pri katerih gre za razpise za nakup dobrin ali storitev, pri katerih je opis del določen vnaprej. Javna naročila niso bila tema diplomskega dela, saj bi s tem prekoračil predpisani obseg strani. Glavni interesni cilji Evropske unije v obdobju od 1. januarja 2007 do 31. decembra 2013, poznani tudi kot glavni razdelki finančnega okvira 2007-2013, so: (1) trajnostna rast in zaposlovanje; (2) ohranjanje in upravljanje naravnih virov; (3) državljanstvo, svoboda, varnost in pravica; ter (4) EU kot globalni akter. Evropski srednjeročni finančni okvir določa tudi vrsto novih in prenovljenih programov, ki se delijo na centralizirane in decentralizirane. Centralizirani programi predstavljajo 25% vseh proračunskih sredstev EU in se upravljajo s strani Evropske komisije, projekti pa se prijavljajo v angleškem jeziku neposredno v Bruselj. Znani so tudi pod imenom »komunitarni« programi, saj se največkrat pri prijavi projektov zahteva prisotnost najmanj dveh ali več partnerjev iz različnih držav članic, ki tvorijo t.i. konzorcij. Druga vrsta programov so decentralizirani programi, ki jih vodijo in izvajajo posamezne države članice EU, podeljevanje sredstev pa poteka na nacionalnem nivoju in projekti se prijavljajo v domačem jeziku. Predstavljajo 75% vseh razpoložljivih sredstev s strani proračuna EU.

Najpomembnejši program z vidika krepitev konkurenčnosti evropskega gospodarstva je v novem obdobju Sedmi okvirni program za raziskave in razvoj (FP7), ki prvič omogoča pridobivanje nepovratnih sredstev tudi raziskovalcem posameznikom. Skupaj z Okvirnim programom za konkurenčnost in inovativnost (CIP) in Programom vseživljenjskega učenja predstavlja v obdobju 2007-2013 temelje komunitarnih programov, skozi katere želi Evropska unija preko t.i. trikotnika znanja (raziskave, izobraževanje in inovacije) uresničiti lizbonsko strategijo v praksi. Evropa v novem obdobju še vedno posveča veliko pozornosti kohezijski (regionalni) politiki, za katero namenja tretjino vseh razpoložljivih sredstev, ki so razporejena med tri sklade, t.j. Kohezijski sklad in dva strukturna sklada (Evropski sklad za regionalni razvoj (ERDF) in Evropski socialni sklad (ESF)). Tudi pomoč kmetijstvu še vedno predstavlja velik delež evropskih sredstev, vendar se pozornost počasi preusmerja v razvoj podeželja in konkurenčnosti kmetijstva, predvsem znotraj Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EAFRD). Evropska unija ima kot globalni akter na voljo vrsto posodobljenih programov, od katerih je najpomembnejša pridobitev edinstven Instrument za predpristopno pomoč (IPA), ki nadomešča vse prejšnje predpristopne finančne instrumente in je namenjen državam (potencialnim) kandidatkam za članstvo v EU, kamor poleg Turčije uvrščamo vse države Zahodnega Balkana, t.j. Hrvaško, NJR Makedonijo, Bosno in Hercegovino, Srbijo s Kosovom, Črno Goro in Albanijo.

Slovenija se mora v tem trenutku zavedati možnosti, ki jih odpira vse bolj obsežen dostop držav Zahodnega Balkana do nepovratnih sredstev EU. V prvi vrsti je to možnost, da v sklopu komunitarnih programov, v katerih lahko sodelujejo (samo ob podpisu posameznih bilateralnih sporazumov z Evropsko komisijo) tudi države Zahodnega Balkana, slovenske organizacije in podjetja prevzamejo aktivno vlogo kot partnerji na projektih, ki zahtevajo vključevanje držav članic. Prav tu imajo slovenske organizacije in podjetja prednost pred organizacijami in podjetji iz ostalih držav članic EU, saj so slovenski predstavniki zaradi poznavanja jezika, kulture in dolgoletnih poslovnih stikov v državah Zahodnega Balkana primernejši in učinkovitejši partnerji. Dodatno lahko iz tega naslova izpostavljajo tudi regionalno sodelovanje in zgledno povezovanje držav, ki so bile še pred nekaj leti v vojni. Tako lahko slovenske organizacije dodatno črpajo nepovratna sredstva tudi iz programov, na katere v prvi vrsti sploh ne računajo. Tak primer je Instrument za predpristopno pomoč, ki je prvotno namenjen le državam (potencialnim) kandidatkam Zahodnega Balkana. Drugo možnost pa vidim v tem, da slovenska svetovalna podjetja, od katerih imajo nekatera tudi preko osem let izkušenj in aktivnega sodelovanja pri prijavljanju projektov za nepovratna sredstva EU in izvajanju le-teh, ponudijo svoje svetovalne storitve v državah, kot so najprej Hrvaška in Srbija ter nato tudi ostale države Zahodnega Balkana, saj lahko večletno pridobljeno praktično znanje tržijo na trgih, ki so lačni prav takega prenosljivega znanja in izkušenj v zvezi z nepovratnimi sredstvi Evropske unije.

LITERATURA

1. Agh Atilla, Ferencz Alexandra: Deepening and Widening in an Enlarged Europe: The Impact of the Eastern Enlargement. Budapest : »Together for Europe« Research Centre of the Hungarian Academy of Sciences, 2006. 396 str.
2. Cremona Marise: The Enlargement of the European Union. New York : Oxford University Press, 2003. 260 str.
3. Dimitrova L. Antoaneta: Driven to change - The European Union's Enlargement viewed from the East. Manchester : Manchester University Press, 2004. 212 str.
4. Funck Bernard, Pizzati Lodovico: European Integration, Regional Policy, and Growth. Washington : World Bank, 2003. 271 str.
5. Jaklič Marko: Poslovno okolje podjetja. Ljubljana : Ekonomska fakulteta v Ljubljani, 2002. 353 str.
6. Lajh Damjan: Evropeizacija in regionalizacija. Ljubljana : Fakulteta za družbene vede, 2006. 271 str.
7. Levy Roger: Confused Expectations – Decentralizing the Management of EU Programmes. Public Money and Management, vol. 23, april 2003. str. 83-92.
8. Moussis Nicholas: Guide to European policies. Rixensart : European Study Service, 2003. 472 str.
9. Mrak Mojmir: Kohezijska politika Evropske unije. Ljubljana : Samozaložba, 2004. 160 str.
10. Mrak Mojmir et al.: Pregled proračuna EU: priložnosti za resno ali za samo navidezno reformo. Ljubljana : Služba Vlade RS za evropske zadeve, 2007. 127 str.
11. Murn Ana: Državne in strukturne pomoči v Evropski uniji, posameznih državah Evropske unije in v Sloveniji. Ljubljana : Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2001. 83 str.
12. Nugent Neill: European Union Enlargement. Hampshire : Palgrave Macmilan, 2004. 312 str.
13. Petzold Wolfgang, Skorubski Raul, Wisser Ulrike: Priročnik o strukturnih pomočeh Evropske skupnosti. Ljubljana : Program Phare MOCCA, 2000. 104 str.
14. Proračun Evropske unije na kratko. Luxembourg : Urad za uradne publikacije Evropskih skupnosti, 2007. 15 str.
15. Van Gerven Walter: The European Union: A Polity of States and People. Oxford : Hart Publishing, 2005. 397 str.
16. Vassiliou George: The Accession Story: The EU from Fifteen to Twenty-Five Countries. New York : Oxford University Press, 2007. 386 str.

VIRI

1. CIP General presentation. European Commission, 2008. 18 str.
[URL: http://ec.europa.eu/cip/docs/070705_cippresentation.pdf], 08.01.2008.
2. Community programmes. Europa Media PSC.
[URL: <http://www.2007-2013.eu/community.php>], 27.7.2007.
3. EU Funding in figures: Europa Media PSC.
[URL: http://www.2007-2013.eu/eu_funding_in_figures.php], 9.11.2007.
4. EU Funding in brief. Budapest : Europa Media PSC, 2006. 29 str.
5. EU Funding in brief – special edition EU 2007-2013. Budapest : Europa Media PSC, 2006. 68 str.
6. EU Funding in brief – new updated edition on 2007-2013 EU funding system. Budapest : Europa Media PSC, 2007. 32 str.
7. Evrobilten št. 18 – Twinning. Vlada Republike Slovenije.
[URL: <http://evropa.gov.si/publikacije/evrobilten/evrobilten-18-05/>], 28.1.2008.
8. Fundamental rights and Justice. European Commission.
[URL: http://ec.europa.eu/justice_home/funding/intro/funding_rights_en.htm], 8.1.2008.
9. Grants of the European Union. European Commission.
[URL: http://ec.europa.eu/grants/introduction_en.htm], 10.1.2007.
10. Interna gradiva podjetja RR & CO d. o. o., 2007.
11. Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA), Multi-annual indicative financial framework for 2008-2010: Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, 2006. 6 str.
12. Medinstitucionalni sporazum med Evropskim Parlamentom, Svetom in Komisijo o proračunski disciplini in dobrem finančnem poslovanju (Uradni list Evropske unije, 14.6.2006).
13. Nova sredstva, boljši predpisi – Pregled novih finančnih predpisov in možnosti financiranja za obdobje 2007-2013. Luxembourg : Urad za uradne publikacije Evropskih skupnosti, 2007. 28 str.
14. Odločba Sveta o vzpostavitvi finančnega instrumenta za civilno zaščito (Uradni list Evropske unije, 10.3.2007).
15. Regulation (EC) No 1080/2006 of the European Parliament and of the Council on the European Regional Development Fund and repealing Regulation (EC) No 1783/1999 (Official Journal of the European Union, 31.7.2006).
16. Safer Internet plus programme fact sheet : European Commission, 2008, 2 str. [URL: http://ec.europa.eu/information_society/activities/sip/programme/index_en.htm], 16.2.2008.
17. Security and safeguarding Liberties. European Commission. [URL: http://ec.europa.eu/justice_home/funding/intro/funding_security_en.htm], 8.1.2008.

18. Sklep Evropskega parlamenta in Sveta o spremembi Medinstitucionalnega sporazuma o proračunski disciplini in dobrem finančnem poslovanju v zvezi z večletnim finančnim okvirom (Uradni list Evropske unije, 10.2.2008).
19. Sklep št. 1350/2007/ES Evropskega parlamenta in Sveta o uvedbi drugega programa ukrepov Skupnosti na področju zdravja (2008-2013) (Uradni list Evropske unije, 20.11.2007).
20. Sklep št. 1639/2006/ES Evropskega parlamenta in Sveta o ustanovitvi Okvirnega programa za konkurenčnost in inovativnost (2007-2013) (Uradni list Evropske unije, 9.11.2006).
21. Sklep št. 1718/2006/ES Evropskega parlamenta in Sveta o izvajanju podpornega programa za evropski avdiovizualni sektor (MEDIA 2007) (Uradni list Evropske unije, 24.11.2006).
22. Sklep št. 1719/2006/ES Evropskega parlamenta in Sveta o uvedbi programa Mladi v akciji za obdobje 2007-2013 (Uradni list Evropske unije, 24.11.2006).
23. Sklep št. 1720/2006/ES Evropskega parlamenta in Sveta o uvedbi akcijskega programa na področju vseživljenjskega učenja (Uradni list Evropske unije, 24.11.2006).
24. Sklep št. 1855/2006/ES Evropskega parlamenta in Sveta o uvedbi programa Kultura (2007-2013) (Uradni list Evropske unije, 27.12.2006).
25. Sklep št. 1904/2006/ES Evropskega parlamenta in Sveta o uvedbi programa Evropa za državljane (Uradni list Evropske unije, 27.12.2006).
26. Sklep št. 1926/2006/ES Evropskega parlamenta in Sveta o uvedbi programa ukrepov Skupnosti na področju potrošniške politike (2007-2013) (Uradni list Evropske unije, 30.12.2006).
27. Sklep št. 1982/2006/ES Evropskega parlamenta in Sveta o Sedmem okvirnem programu Evropske skupnosti za raziskave, tehnološki razvoj in predstavitvene dejavnosti (2007-2013) (Uradni list Evropske unije, 30.12.2006).
28. Solidarity and Management of Migration Flows. European Commission. [URL:http://ec.europa.eu/justice_home/funding/intro/funding_solidarity_en.htm], 8.1.2008.
29. Splošno poročilo o dejavnostih Evropske unije - 2006. Bruselj : Evropska komisija, 2007, 228 str.
30. Spremljanje pridruževanja EU: Korupcija in protikorupcijski ukrepi v Sloveniji. Budapest : Open Society Institute, 2002. 140 str.
31. Širitev. Evropska komisija. [URL: http://ec.europa.eu/enlargement/enlargement_process/index_sl.htm], 30.7.2007.
32. Taiex. European Commission. [URL: <http://taiex.ec.europa.eu/>], 27.2.2008.
33. Uredba (ES) št. 614/2007 Evropskega parlamenta in Sveta o finančnem instrumentu za okolje (LIFE+) (Uradni list Evropske unije, 9.6.2007).

34. Uredba (ES) št. 1638/2006 Evropskega parlamenta in Sveta o splošnih določbah o ustanovitvi Evropskega instrumenta sosedstva in partnerstva (Uradni list Evropske unije, 9.11.2006).
35. Uredba (ES) št. 1692/2006 Evropskega parlamenta in Sveta o uvedbi drugega programa Marco Polo (Uradni list Evropske unije, 24.11.2006).
36. Uredba (ES) št. 1717/2006 Evropskega parlamenta in Sveta o vzpostavitvi instrumenta za stabilnost (Uradni list Evropske unije, 24.11.2006).
37. Uredba (ES) št. 1889/2006 Evropskega parlamenta in Sveta o uvedbi instrumenta financiranja za spodbujanje demokracije in človekovih pravic po svetu (Uradni list Evropske unije, 29.12.2006).
38. Uredba (ES) št. 1905/2006 Evropskega parlamenta in Sveta o vzpostavitvi instrumenta za financiranje razvojnega sodelovanja (Uradni list Evropske unije, 27.12.2006).
39. Uredba Sveta (ES) št. 1083/2006 o splošnih določbah o Evropskem skladu za regionalni razvoj, Evropskem socialnem skladu in Kohezijskem skladu in razveljavitvi Uredbe (ES) št. 1260/1999 (Uradni list Evropske unije, 31.7.2006).
40. Uredba Sveta (ES) št. 1085/2006 o vzpostavitvi Instrumenta za predpristopno pomoč (IPA) (Uradni list Evropske unije, 31.7.2006).
41. Uredba Sveta (ES) št. 1198/2006 o Evropskem skladu za ribištvo (Uradni list Evropske unije, 15.8.2006).
42. Uredba Sveta (ES) št. 1934/2006 o oblikovanju instrumenta za financiranje sodelovanja z inustrializiranimi državami in ozemlji ter drugimi državami in ozemlji z visokim dohodkom (Uradni list Evropske unije, 30.12.2006).
43. Uredba Sveta (ES, Euroatom) št. 1605/2002 o finančni uredbi, ki se uporablja za splošni proračun Evropskih skupnosti (Uradni list Evropske unije, 16.9.2002).
44. Western Balkans - Enhancing the European perspective. Brussels : Commission of the European Commission, 2008. 23 str.
45. The secret to Germany's FP6 success : CORDIS News interview with Klaus Uckel. Publications Office.
[URL:http://cordis.europa.eu/fetch?CALLER=EN_NEWS_INTERVIEW&ACTION=D&DOC=20&CAT=NEWS&QUERY=1200048348230&RCN=26962], 17.1.2007.

PRILOGA

PRILOGA 1

Seznam evropskih politik, za uresničevanje katerih se podeljujejo nepovratna sredstva EU

1. Kmetijstvo
2. Avdiovizualno področje in mediji
3. Komunikacije
4. Konkurenca
5. Konferenčna interpretacija
6. Potrošniki
7. Kultura
8. Razvoj
9. Gospodarske in denarne zadeve
10. Izobraževanje, usposabljanje, mladina
11. Zaposlovanje in socialne zadeve
12. Energija
13. Širitev
14. Podjetja
15. Okolje
16. Zunanji odnosi
17. Zunanja pomoč
18. Zunanja trgovina
19. Ribišтво
20. Boj proti goljufijam
21. Svoboda, varnost in pravice
22. Humanitarna pomoč
23. Človekove pravice
24. Informacijska družba
25. Javno zdravje
26. Regionalna politika
27. Raziskave in inovacije
28. Šport
29. Statistika
30. Transport

Vir: Grants of the European Union, European Commission, 2007.

PRILOGA 2

Deset tematskih področij programa Sodelovanje

1. Zdravje
2. Prehrana, kmetijstvo, ribištvo in biotehnologija
3. Informacijske in komunikacijske tehnologije
4. Nanoznanost, nanotehnologije, materiali in nove proizvodne tehnologije
5. Energija
6. Okolje (vključno s podnebnimi spremembami)
7. Promet (vključno z aeronavtiko)
8. Družbeno-ekonomske in humanistične znanosti
9. Varnost
10. Vesolje

Vir: Sklep št. 1982/2006/ES Evropskega parlamenta in Sveta o Sedmem okvirnem programu Evropske skupnosti za raziskave, tehnološki razvoj in predstavitvene dejavnosti (2007-2013), 2006.

SLOVAR KRATIC

CAP	Common Agriculture Policy	Skupna kmetijska politika
CFP	Common Fisheries Policy	Skupna ribiška politika
CIP	Competitiveness and Innovation Framework Programme	Okvirni program za konkurenčnost in inovativnost
DCI	Development Cooperation Instrument	Instrument za financiranje razvojnega sodelovanja
EAFRD	European Agriculture Fund for Rural Development	Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja
EAGGF	European Agricultural Guidance and Guarantee Fund	Evropski kmetijski jamstveni in usmerjevalni sklad
EBRD	European Bank for Reconstruction and Development	Evropska banka za obnovo in razvoj
EDFI	European Development Finance Institutions	Evropske razvojne finančne institucije
EEA	European Economic Area	Evropski gospodarski prostor
EFF	European Fisheries Fund	Evropski sklad za ribištvo
EFTA	European Free Trade Association	Evropsko združenje za prosto trgovino
EIB	European Investment Bank	Evropska investicijska banka
EIDHR	European Instrument for Democracy and Human Rights	Evropski instrument za demokracijo in človekove pravice
EIF	European Investment Fund	Evropski investicijski sklad
EIP	Entrepreneurship and Innovation Programme	Program za podjetništvo in inovativnost
ENPI	European Neighbourhood and Partnership Instrument	Evropski instrument sosedstva in partnerstva
ERC	European Research Council	Evropski raziskovalni svet
ERDF	European Regional Development Fund	Evropski sklad za regionalni razvoj
ESF	European Social Fund	Evropski socialni sklad
EU	European Union	Evropska unija
FP7	Seventh Framework Programme for Research and Technological Development	Sedmi okvirni program za raziskave in razvoj
ICT PSP	Information Communication Technologies Policy Support Programme	Podporni program izvajanja politike informacijske in komunikacijske tehnologije
IEE	Intelligent Energy Europe	Program »Inteligentna energija – Evropa«
IS	Instrument for Stability	Instrument za stabilnost
ISPA	Instrument for Structural Policies for Pre-Accession	Instrument predpristopnih strukturnih politik
IPA	Instrument for Pre-Accession Assistance	Instrument za predpristopno pomoč
JRC	Joint Research Centre	Skupno raziskovalno središče
MEDA	Euro-Mediterranean Partnership	Evropsko-sredozemsko partnerstvo
SAP	Stabilisation and Association Process	Stabilizacijsko-pridružitveni proces
SMEs	Small and Medium Enterprises	Mala in srednje velika podjetja
TAIEX	Technical Assistance and Information Exchange Office	Instrument za tehnično pomoč in izmenjavo informacij